

HELIKUND

EESTI MUUSIKA AJAKIRI

Nr. 5/6

SEPTEMBER, OKTOOBER 1923

SISU:

K. A. Hermann muusikamehena — J. Aavik.

Dr. K. A. Hermann'i hauasamba avamispidustus-
tused Tartus — D. Orgussar.

Lühike ülevaade praeguse aja helikunstist —
M. Lüdig.

Muusika ja elu — P. Ramul.

Muusika tekkimine ja iga — E. S.

Kunst ja moraal — Emar Eme.

Mõnda laulmise õpetamisest algkoolis. —
E. Mesiäinen.

Meie kirikumuusika seisukorrast — P. Laja.

Muusika ja kaasaeglased — E. S.

Muusikaline A, B, C. Kriitiline humoor.

Kontsertide ülevaade, episoodid, teated jne.

Tekstis pildid. Noodilisas koorilaulud.

REMYNGTON
KIRJUTUSMASINAD
RONEO
PALJUNDAMISE-
MASINAD

BRUNSWIGA
ARVEMASINAD
BURROUGHS
KOKKUARVAMISE-
MASINAD

NATIONAL KASSAD, RAHAKAPID

Suurem äriala Eestis kontoritarbeasjade ja äride organiseerimises

O.-Ü. SYSTEMA, Tallinn

Suur Karja tän. 11

Kõnetraat 7-09

J. & A. PAALMANN'i TRÜKI- ja KÕITEKODA

TALLINNAS, V. Karja t. 12.

Kõnetraat 8-86.

Valmistab: ühe ja mitmevärvilisi trükisid, aktsiaid, tshekke, kvititungid, kirja-
pognaid, arveid, igatselti planke, tabelisi, reklaam-plakaate
ja kuulutusi, etikette, põhikirje, liikme-, kutse- ja postkaarta,
laulutuse ja matuselehta jne. • Õpe- ja teaduslikke raamatuid,
eriti matemaatika ja võerakeelseid, fonetika tähtedega inglisi-,
prantsus-, rootsi-, saksa- ja venekeelseid. • Kuukirje võrk- ja
joon-piltidega. Kõige täielikum nooditrükk mitmes suuruses nootidega. Press-
trükk (Prägedruck) mitmet selti ilustustega. • Kõiteosakonnas
kõiteid kuldtrükiga, mapesi, kontoraama-
Töö kiire ja korralik. • • • • •

O. KRUPP

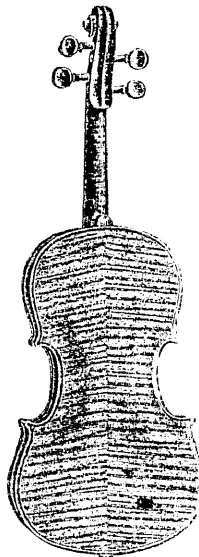
Noodikauplus ja Antiquariat

Tallinnas, Dunkri tänav 4.

Eriala: Juhusliselt saada vene, prantsuse ja teisi noote.

A. PUDEL VIULIMEISTER

MANEESI T. 6, k. 7

Parandab:

Viiulid, vioolad, cellod, kontrabassid. Eriala vanade kuulsate meistri-viiulite parandamine ja poogna jõhvide pääle tõmbamine.

TÖÖ HINNAD
MÕÕDUKAD

JULIUS BLÜTHNERI tiivklaverid

Kroonitud suurtel maailma näitustel ikka esimeste auhindadega.

TIIVKLAVERID JA PIANINOD
TEISTEST PAREMAST
VABRIKUTEST; SOOVITAB
PARAJATE HINDADEGA

Karl Jürgenson

Kuninga tän. 5, Tallinnas

RAKASELG

Endine Zimmermanni vabriku meister.

Võtab vastu

kõiksugu puhkpillide

paranduse tööd.

KORRALIK TÖÖ JA
MÕÕDUKAD HINNAD.

KOPLI TÄNAV 24-b, k. 6.

G. Paukam'i Noodiäri – ladu

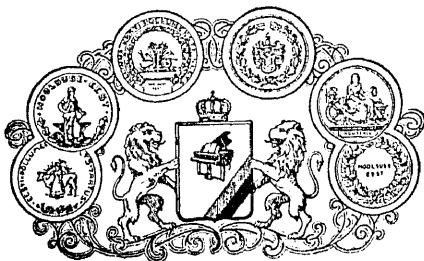
ja

K. Kopluse Raamatu ja kirjutusmaterjali kauplus

TARTUS, Riia tänav Nr. 4

Soovitavad kõiksugu klassilisi helitöid, väljamaa
lööknumbreid (kõige odavama hindadega) ja
ESTO-MUUSIKA täielist kirjastust.

Võetakse vastu tellimisi nooditrüki ja paljunduse peale. Ostetakse ja võetakse komisjoni peale müüa kõiksugu raamatuid ja laulu ja mängu noote.

Asut.
1872

Asut.
1872

OSKAR HEINE

end. J. Moritz'i

Klaverivabrik

TARTUS, Tähe tänav 114, Kõnetr. 4-82

On kõige vanem sellel alal spetsial-tööstus Eestis ja soovitab kõrge väärtusega, ilusa kõlaga puhtalt väljatöötatud pianinosid, mitmesuguses suuruses.

Muusikariistade kauplus

Tallinn, Kopli t. 2-a, Kõnetr. 26-64

Ilmunud Eestikeelsed Gram-
mofoni plated. Suures valikus
igasugu muusikariistu, gram-
mofone, ja üksikuid osasid.
Alati saadaval värsked viiuli,
cello ja kontrabassi keeled.
Välitellimised täidetakse kor-
ralikult ja ruttu.

J O H. M I T T

HELIKUND

EESTI MUUSIKA AJAKIRI

ILMUB ÜKS KORD KUUS

TOIMETUS JA TALITUS TALLINNAS, LAI TÄN. 34.

TELEFON 10-24.

Nr. 5/6

SEPTEMBER ja OKTOOBER

1923

K. A. Hermann muusikamehena.

Kõne, peetud K. A. Hermann'i hausasamba avamise aktusel, Vanemuises, 23. sept. 1923 a.

Karl August Hermann'i isik on eesti muusikaelu keskkohas olnud üheks kandvamaks jõuks üle kolmekümne aasta. Nüüd, kui ta muusikalise tegevuse lõppemisest üle paari aastakümne mööda, võib seda vaadelda juba teatavas ajaloolises valguses.

Kui heidame pilgu minevikku, ajajärku, mis oli enne Hermann'i, kui selle muusikalist seisukorda võrdleme ajaga, pääle Hermann'i, siis paistab meile viimase muusikaline kuju heledas valguses kaugelt silma.

Esimene eesti soost helilooja on J. V. Jannsen, kes väljaandis „Eesti lauliku“ nimelise raamatu, kus olid tema oma sõnadele ka viisid juurde pandud.

Vähe hiljem ilmus tema „Koorilaulja kodus ja kirikus“ ja pääle selle „I Üldise laulupeo laulud.“

Arvatavasti olid sääl ainult üksikud viisid Jannseni loodud, kuna suurem hulk olid saksa meistrite tööd.

Kohe pääle esimese laulupeo ilmus C. R. Jakobsoni toimetusel juba rohkem eestiline raamat kahes andes nime all „Vanemuise kandle häälled.“

Selle raamatu oli korraldanud Aleksander Kunileid — Säebelmann. Siin leidusid mitmed eesti ja soome rahvaviisid ning Kaunileidi omad algupärased laulud.

Nii oli siis peaaegu kõik toleaeagne koorilaulude literatuur nendes ülemalnimetatud raamatutes koos. See vara oli kaunis väike, kuid sellest vististi jätkus, sest tarvidus ei olnud ka kuigi suur.

Pääle esimese laulupeo a. 1869 võis Eesti seltskondlises elus suurt tõusu tunda, õigemini ütelda laulupidu pani sellele tõusule aluse.

Senini olid üksikud isikud rahvuslisi aateid omas põues kandnud, nüüd hakkas see juba laiemat pinda võitma. Et muud eneseavalduse võimalused piiratud olid, siis hakati suure hooga uusi laulukoore asutama. Umbes sel ajal ilmus Hermann eesti seltskondlise elu näitelavale valmistatud 20 aastase nooremehena, täis leegitsevat armastust eesti asja vastu.

Ta oli juba laulopeol Jannseni ja Kunileidiga kontakti püüdnud luua. Kuidas temal süda rinnus kees, kuidas ta kõige hingega sellele rahvuslisele suur-ettevõttele kaasa tundis, kujutab elavalt tema jutustus „Laulu ja Mängu lehe“ esimeses aastakäigus №7 päälkirja all: „Üks kokkujuhtumine“. Ta kirjutab: „Esimese suure Eesti laulupidu kontsertisid juhatas J. V. Jannseni kõrval Eesti tuntud komponist A. Säebelmann, luulelise nimega Kunileid. Neist tuhandetest inimestest, kes selleks piduks igalt poolt Eestlaste maalt Tartu kokku tulivad Eesti esimest priiuse püha pidama, olin ka mina üks. Olin seekord alles pool poisikene, 18 aastane. Aga armastus ja osavõtmine Eesti asja vastu ei andnud mulle rahu ära jääda. Suur oli mu rõõm, kui ühes tuttavatega võisin Tartu tulla. Jah, need päevad ei lähe ialgi mu meelest ära. Küll paisus mu süda, kui määratu rahvahulk Tartu Doome alla ilusasse haljasse paika kokku tuli pidujumalateenistust kuulma. See oli Eesti elu esimene vägev ärkamine. Rõõmu leek lõkendas mu südames, kui suur pidukontsert Ressource aias algas ja kui armsad iluhelid 500 laulja suust üles taeva poole kõlasid . . . Kaunis oli näha, kuidas J. V. Jannsen ja A. Kunileid kordamööda laulujuhataja paika astusivad ja ühendatud Eesti suurt pidukoori oma taktiga ühes pidasivad. Isa Jannsen oli seekord omas täies mehises eas. Kunileid oli alles noor, tugev mees. Mina seisin kuuljate hulgas. Mu süda tuksus rõõmust ja tundmusest, et mehi oli, kes ka Eesti rahva pääle mõtlesivad. Ma kiitsin end õnnelikuks, et neid näha sain. Ei see olnud siis ka ime, kui mu

südames elav soov tõusis, nende meestega ligemalt tuttavaks saada. See soov ei läinud täide. Kui pidu möödus, reisisin jälle kodu poole.“

Nii südamlikult avaldab ta oma muljeid esimesest laulupeost. Meie võime siit näha, missugune puhta südamega tundeinimene oli Hermann. See nooruse idealism saatis teda kogu eluaja.

Soov Jannseni ja Kunileidiga ühendust luua läks kolme aasta pärast esimesel Kirjameeste Seltsi koosolekul täide. Ta oli sel ajal juba mõningate laulude komponist ja teda teati juba, kui niisugust. Selle tutvuse mõjul algas ta Eesti muusikapõllul oma avalikku tegevust, mis kestis üle kolmekümne aasta ja jättis meie muusikaellu sarnased tuntavad tagajärjed, mille sarnaseid ulatuse poolest eesti muusika ajalugu kellegile ei enne ega pääle teda ei või jagada.

See ajajärk nõudis temalt uut värsket jõudu, sest töö läks mitmekesisemaks ja laiemaks, kuna Jannsenil poliitika ja muu asjadega küllalt tegemist oli, Kunileid aga Venemaale — Poltaavasse ametisse läks. Hermann oma põleva kunstniku hinge ja rahvustundega oli selleks nagu loodud.

Vaadelgem nüüd lähemalt selle rahvamehe muusikalist tööd; mis jaguneb järgmiselt: Hermann, kui helilooja, kui muusika kirjanik, noodi kirjanduse muretseja ja laialilootaja, esimene rahvaviiside korjaja ja lõpuks — kui koorijuhataja.

Peatame kõige päält heliloomise ja selle eeltingimuse — muusikalise hariduse juures.

Tuleb tähendada, et Hermann muusikaline haridus kuigi põhjalik ei võinud olla. Mis ta teadis, seda oli ta suuremalt jaolt iseõppimise teel omandanud. Juba kihelkonnakooli õpilasena Põltsama segakooris aldi laulja olles sai ta vististi esimest õpetust klaveril ja orelil selle koorijuhatajalt Põltsama köstrilt Vilbergilt. Seda võib aga ainult oletada, sest mingisuguseid teateid selle kohta ei leidu. Küll loeme aga mälestustest „L. ja M. Lehes“ et ta sel ajal juba oma esimese laulu loonud, nimelt tuttava ja rahvalauluks saanud „Süda tuksub tuks, tuks, tuks.“

Hermann oli selle viisi, nagu ta ise „L. ja M. Lehes“ kirjutab, oma sõprade — koolivennade tellimise pääle teinud, kes seda kuskil pulmas laulda tahtsivad, (1867 a. Hermann oli siis 16 aastane). Nähtavasti meeldis laul nii, et see kohe rahva sekka laiali läks, sest juba mõne aasta pärast a. 1871 ilmus Jakobsoni ja Kunileidi „Vanemuise kandle hääled“ II anne, kus „Süda tuksub“ rahvalauluna esines Rudolf Kallase poolt üleskirjutatud ja A. Kunileidi harmonisatsiooniga. Seda õitendab Hermann ise „L. ja M. Lehes,“ oma autori õigusi kinnitades ja meil pole põhjust selles kahelda, olgugi, et

mõnelt poolt seletada püüti, nagu oleks viis rahva seas sündinud.

Nagu siit näha, oli Hermann juba sellel ajal s. t. a. 1867 kokkukõla õpetusega tutvust teinud. Arvatavasti sündis see ilma õppuseta instinktiivselt, ainult teisi koorilaule eeskujuks võttes, millest järeldada võib, et Hermannil loomulik muusika anne suur oli.

Põltsamaal tegi ta tutvust ka teiste pillide mängimisega. Ta kirjutab sellest oma päeva- raamatus a. 1869. „Kallid Jõulu pühad on mööda. 7-mal algasin jälle oma kooli ametit*.“ 15 selle kuu päeval tulid pasunad Põltsamaale, sest neid oli novembri kuul Saksamaalt kirjutud; muidugi teada, hakati nüüd varsti õppima. Puhujad olid varsti käes, kelle seast mina ka üks olin. Küll oli raske õppida; esimesel ja teisel nädalil olid mokad üsna paistetanud ja katki, aga juba kolmandamal ja neljandamal nädalil läks asi paremini. Kui kolm nädalat olime õppinud, siis läksime kiriku esimest korda puhuma, kus ka ühes pasunad said sisseõnnistud.

Märtsi kuul samal aastal kirjutab ta edasi: „Sel kuul on ka veel tähelepanna, et meie kaupmeeste pursidega ühes mängima õppisime violitega. Aga mitte muud, kui mängu ja tantsu tükka. Et aga nüüd Beermann nägi, et meie ka midagi võisime, siis arvas tema, et meie võiksime ühes koos minu heaks üksi kontserti anda ja rääkis seda ka varsi klubi vanematele, sest et meie nõu oli klubis kontserti pidada ja see sai ka varsti lubatud nende poolt. Muidugi teada, ei olnud mul selle asja üle mitte vähe häameel, vaid ma rõõmustasin end väga, et mul nüüd ometi lootus on midagi õppida, sest et ma alles koguni rumal olen.“ Sellest kontserdist sai ta 30 rubla, millega klaveri ja orelil mängus edasi tahtis õppida, mis tal ka täide läks. Keegi kooliherra Dr. Schneider, kes olla olnud klaveri ja orelite pääl suur mängumees, lubas temale ilma tasuta mõned tunnid anda. Neid tunde ei võinud aga kuigi palju olla, sest varsti pääle selle sõitis ta Tartu laulupeole ja läks pärast Tallinna ennast ettevalmistama elementaarkooliõpetaja eksami vastu.

Siin õppis ta ühtlasi ka muusikas edasi. „Orelil tunnid (16) ja harmonii õpetuse tunnid sain ma Seyvangi käest, kes organist on Oleviste kiriku pääl, violi tunnid (16) sain Johanson käest, kes üks mängumees Tallinnas on, klaveri tunnid sain Klipp'i käest, kes teine fortepianist terves linnas on.“ Nii seletab ta oma päeva- raamatus. Võib oletada, et see kõik oli, mis ta muusika õpetuses teistelt sai, kõik muu on ta iseõppimise teel omandanud. Peterburis

* Ta oli siis juba Põltsamaal kooliõpetaja.

elades käis ta korra küll ka „Rubinsteini herra jutul,“ nagu ta ise kirjutab, kuid sellest ei ole midagi välja tulnud.

Hermanni muusikalist toodangut eesti muusika arenemise seisukohalt hinnates jätame sellest välja tema klaveri tööd ning ooperi „Uku ja Vanemuine.“ Olgu ainult möödaminnes tähendatud, et klaveri palad (arvu poolest üle paarikümne), mis ta iseäranis oma tegevuse lõpu poole välja andis, esitavad rea marssisid ja teisi salongi maigulisi meeleolu tükke, mis millegagi ei eraldu tavalisest teise ehk kolmanda järgu klaveri literatuurist.

Tema ooper „Uku ja Vanemuine“, mida ta oma eluõhtul üle kodumaa suuremates linnades — muu seas ka Peterburis — ettekanda laskis, ei õnnestanud juba sellepärast, et tema komponeerimise tehnika sarnase suure töö jaoks liiga piiratud oli.

Koorilauludes on Hermanni väärtus eesti muusika ajaloos. Hermann olla loonud tuhat laulu. Siin hulgas on mõeldud vist müüdi ka teiste laulude ümberseeded ja rahva- viiside harmonisatsioonid.

Kui see arv ka sel juhtumisel liiga suur näib olevat, võib siiski ütelda, et Hermann on loonud rohkem laule, kui ükski teine eesti helilooja.

Ta laulude põhitoon on optimistiline, täis rõõmu, hõiskamist ja vaimustatud ilutsemist. Neis peegeldub tema mureta iseloom, mida karakteriseerivad kujukalt ta laulude sõnad:

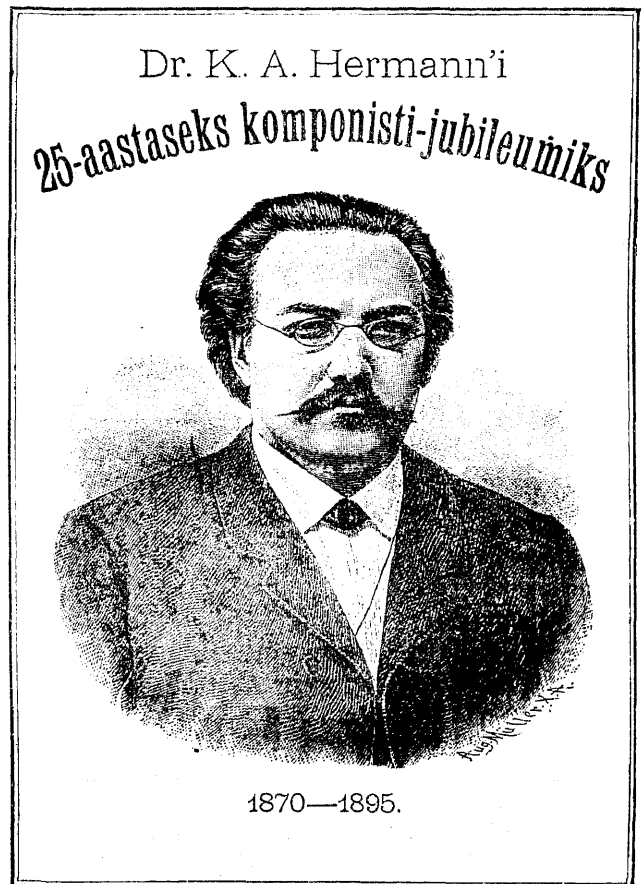
„Kui on inimesel häda,
Tral-al-la siis hüüdka ta,
Ei siis pane tähel seda,
Et ta võitleb vaevaga.“

Ehk jälle:

„Me teretame kõiki
Nii lahkesti nüüd,
Me häälitseme, süda
Täis rõõmu ja hüüd,
Ei mõtle meie häda
Ei kurbtuse pääl,
Kui helisedes kõlab
Me laulmise hää!“

Sarnaseid jandi laule on Hermannil palju ja nende sõnad on enamasti ka Hermanni omad. Võiks veel nimetada neist „Oh laula ja hõiska, sest laulu aeg on käes,“ „Tule nüüd, tule nüüd hõiskama“ ja palju teisi. Nad ei ole sisuliselt küll kuigi sügavad, kuid seda nad ei tahagi olla. Need on rõõmsad tuju laulud ja nad näitavad, nende looja kunstniku hinge, mis elu proosat unustades ilutsemisele elas, kõige aatelisemast küljest.

Hermanni lauludes võib leida suurt viisi-

Juubeli programmi kaan.

rikkust ja kõlalist lihtsust, mis neid rahvalikuks on teinud.

Mitmed laulud on käsitatud ka harmoonilise ja kontrapunktilise küpsusega. See üleval nimetatud lihtsus ulatab aga paljudes lauludes, iseäranis rahva viiside käsituseks kuni labasuseni, ja sellepärast ei ole ta laulud oma muusikalise väärtuse poolest mitte ühtlased. Nähtavasti on tema mõningate laulude kvaliteet sündinud kvantiteedi arvel. Ta on heliloomist mõnikord liiga kergelt võtnud, on loonud ka sarnastel momentidel, kus tal muusikaliselt mitte iseäralikku ütelda polnud ja sarnased laulud on ja jäänud hingetuks. Selle vastu on aga hulk laule loodud tõsise inspiratsiooniga, täis meeleolu, ning neist on saanud Eesti laulu raudvara — nad on saanud rahvalikkudeks ja rahva omaks. Sarnaste hulka kuuluvad: „Isamaa ilu hoieldes,“ „Minge üles mägedele,“ „Kui siit pilve piirilt alla vaatan,“ vaimulikkudest „Troosti laul“ ja mitmed teised. Võiks öelda, et ta vai-

* Klauvelli teisend.

mulikud laulud kogusummas paremad on, kui ilmalikud.

Olen näideteks võtnud ta kõige populaarsemad laulud. kuid leidub ka veel teisi. Eriti ühe laulu pääle võib iseäralist tähelepanu pöörda, see on „Pidu laul“, mille ta IV laulupeoks lõi kahele koorile: „Vaata rahva arv nüüd pidu pilvel tõttis, kui linnu parv end kohal kogus ta, sest Eesti laul, mis tema kuulda võttis, mis kõlab aul, teeb südant süttima.“ See jõurikas laul, mis monumentaalselt ülesehitatud, on oma muusikalise sisu kui ka vormi poolest hää ja väga kohane meeoleolu loomiseks suurel laulupeol.

On noorema põlve poolt toonitatud: Hermannil laulud olla liiga saksakõlalised; ta olla oma laulu toodanguga eesti laulja rahva maitse vildakale teele viinud ja selle rahva kõrvad eesti rahvaviisi ja sellest väljaareneva rahvus-koloriidi vastu külmaks teinud.

Võib olla, et nendes etteheidetes osa tõtt peitub, tuleb kindlasti tähele panna ajajärku ja olusid, millistes Hermann töötas, ning ainult sellelt seisukohalt Hermannil tööd hinnata.

Meie tolaeagse kultuuri nõrk taimekene oli alles idanema hakanud.

See idanemine sündis ikkagi Balti kultuuri taimelavas. Kogu meie vaimuelu oli Balti-saksa kultuuri õhkkonnast nõnda ümbritsetud, et meie nagu kotis elutsesime. On raske ettekujutada, et keegi teine, kes samas õhkkonnas üleskasvanud, seda eesti omapära rohkem oleks tabanud, kui Hermann. Teg oli selleks veel liiga varajane. Meie rahva pikk orjapõli oli rahvuslase omapära tunde nõnda nõrgestanud, et võimata oli võõras õhkkonnas seda kohe leida ja selles suunas muusikat arendada. Küll aimati mingit eesti omapära — Hermann koguni toonitas seda mitmel korral oma artiklites eesti rahvaviisi üle, kuid sellesse poldud veel teadlikult süvenetud; praktilises teostamises satuti ikkagi võõra saksa mõju alla.

Alles järgmine põlv võis selles juba kindlamiini jalgu toetada siis, kui mõnesugused katsed ja kogemused, olgugi vast mitte kõige õigemad, ees olivad.

Nii ei või minu arvates Hermannil siin sugugi süüdistada, vaid tema töö oli loomulik etapp sellel teel, kus alles meie päevil eesti omapära otsida ja leida võib. Seda oletust võiks tõendada ajaloolised paralleelid teiste rahvaste, näit. vene ja saksa rahvaste muusika elust, kus samuti vene muusika saksa mõju-, saksa jälle itaalia mõju all oli, kuni Glinka, Veber ja teised neid säält vabastasid.

Hermann aga pani oma populaarsete rõõmsatujuliste lauludega rahva laulma ja elustas

sellega ta hinge ja iseteadvust, mida suurteks teeneteks tuleb lugeda.

Kuna enne Hermannil heliloomises olid tegutsenud Jannsen ja Kunileid (seega Hermannil kronoloogiliselt kolmandaks eesti soost heliloojaks võib lugeda), tuleb temale muusikakirjanikuna esimene koht anda. Enne teda polnud sellel alal veel keegi tegutsenud. Hermann asutas selleks „Laulu ja Mängu Lehe“. See kuukiri, mis hakkas ilmuma a. 1885 ja kestis 1898, oli kõige selle kolmeteistkümnepäevase aasta jooksul eesti rahvale tähtsaks ja ainukeseks muusikalise hariduse võimaldajaks. Siin tõi Hermann kõige päält teateid mitmesuguste nähtuste üle, nii kodu, kui väljamaalt; hakkas juba esimestes numbrites avaldama teoreetilist tööd päälkirja all „Kuida komponeeritakse,“ mis mitmest aastakäigust läbikäis ja mis andis lühendatud kujul ülevaate muusika algteooriast ja harmoonia õpetusest. Samuti ilmusid ajaloolised ülevaated — nii üldmuusika ajaloo kui eesti muusikalise arenemise kohta. Eriti ilmusid pikemad kirjatööd veel soome ja mõne teise rahva muusika kohta. Ka instrumentide õpetus, päälkirja all „Mänguriistadest“, ei olnud unustatud.

Nii väljendas „Laulu ja Mängu Leht“ oma teoreetilise sisu lühendatud kujul terve muusikalise entsiklopeedia, mis oli küll katkendiline, kuid moodustas peaaegu ainukeses muusikaliste teadmiste ammutamise hallika tolaeagse eesti rahvale.

Kõige selle teoreetilise, ajaloolise materjaali kõrval toodi veel hulk huvitavat muusikalist lugemismaterjaali tähtsamate muusikameeste elulugudest, üksikutest iseloomulistest juhtumistest nende loomingus, kontsertidel ja ülepea kõiksugu muusikalist vestet.

Kõik need lood panid lugejate meeled muusikalisele mõlkuma. Neid armastava soojusega kirjutatud luulelisi lugusid lugedes tundis nii mõnigi oma hinges vaimustuse värinaid ja leidis neist enda muusikaarmastusele esimest äratust. Sarnase meeoleolu tekkimist olen nii mitmeltki kuulnud ja võin seda ka oma isiklike kogemuste järele kinnitada.

„Laulu ja Mängu Lehe“ juhtkirjad toonitasid muusika tähtsust, arendasid laulukooride edenemist, seletasid eesti rahvaviisi omapära ning rahvuskultuurilist mõtet.

„Laulu ja Mängu Lehe“ tähtsus oleks ainult pooleldi hinnatud, kui meie ainult selle teksti osast räägiksime.

Pääle teksti ilmus iga numbriga kaasandena kogu laulusid sega-, meeste- ehk lastekoorile, mõned viulipalad ja koguni mõned partituurid mängukooridele. Kui kõigi 13 aastakäigu noodi-

lisad kokku võtta, saame 1284 leheküljelise noodiraamatu, mis sisaldab umbes 830 numbrit noodi kirjandust. See on meie laulukooride raudvara, millest on ammutatud materjaali umbes veerandsaja aasta jooksul, ja säält võiks leida ning praegusel ajal värskena tarvitada veel mõndagi laulu, mis ilmumise ajal oma raskuse tõttu laulmata jäi.

Kõike seda arvesse võttes peab ütlema, et „Laulu ja Mängu Leht“ eesti rahva muusikalises arenemisloos tähtsat osa etendanud ja Hermannil, kelle õlgadel pääasjalikult selle sisu eest hoolitsemine seisis, ka selles mõttes eesti muusika arenemises suured teened on.

Pääle „Laulu ja Mängu Lehe“ on Hermannil toimetusel ja väljaandel ilmunud ka hulk muud noodikirjandust: aastal 1875 ilmus „Eesti kannel“ I vihk ja 1877 „Kodumaa laulja“ — kokku 86 laulu kõik Hermannil oma loodud. Mõlemad kogud sisaldasid vaimulikke ja ilmalikke laule — esimene sega-, teine meestekoorile.

„Eesti kannel“ — teine ja kolmas vihk ilmusid 1882 ja 1884 a. „Eesti kandle“ I vihuga ühel aastal ilmus ka „Kooli ja koori kannel“ I anne ja 1882 a. sama raamatu II anne.

Neis neljas viimati nimetatud kogus on pääle Hermannil oma laulude ka teiste heliloojate töid. Veel on Hermannil toimetatud II üldlaulupeo meestekoorid, 1884 aasta lõpul ilmunud „Laulu kaja“, neli aastakäiku (a. 1882 — 1885) „Eesti Postimehe“ muusika lisalehte ja endise Põltsamaa õpetaja E. Hirschelmannil vaimulikud laulud.

Vististi suurt tööd on nõudnud tema 1893 a. ilmunud „Völkerlieder“ kahes andes, sega- ja meestekoorile. Neis kahes paksus raamatus — kokku umbes 600 lehekülge — leidub 300 rahvalikku laulu ja rahvaviisi; 27 rahvuselt. Selles hiigla töös on Hermannil pääle muusikalise toimetuse veel kõikide laulude sõnad saksa keelde pidanud tõlkima. Ka kooli laulmiseks ilmus temalt raamat: „Ilu hääled.“ Kuna Hermannil „Laulu ja Mängu Lehes“ eesti rahvaviisi tähtsusest mitmel korral juttu tegi, oli tema ka esimene, kes neid korjama hakkas. Aastal 1888 avaldas ta selleks esimese üleskutse.

Korjanduse viljana aastate pärast ilmus kolmeandeline kogu nime all „Eesti rahvalaulud segakoorile“, mis sisaldas 127 rahvaviisi Hermannil ja teiste poolt koorile säetud ja harmoneeritud.

Kõige selle töö juures tuleb veel kord toonitada Hermannil suurt aatelist meelt ja eneseohverdust, sest on ju teada, et heliloomine ja toimetamine ainelises mõttes meie juures praegusel ajalgi kuigi tänulik ülesanne ei ole, sest et laulu-noote vähe ostetakse ja palju ära

kirjutakse, kuna olud sel ajal vististi veelgi kurvemad olid.

Peatame nüüd lõpuks Hermannil, kui koorijuhataja juures.

Juba noores eas, Põltsamaa laulukooris olles, juhatas ta seda koori sagedasti. Kui ta a. 1873 Tartu asus, et ennast ettevalmistada ülikooli astumiseks tuli ta varsti ka Vanemuise seltsi tegevusesse, valiti samal aastal Vanemuise laulujuhatajaks ja oli sääl tegev mõnesuguste vaheaegadega kuni 1883 a., kuna pärast August Viera tema aset hakkas täitma.

Üldist tutvust ja lugupidamist võitis Hermannil suurtel laulupidudel. Ta oli juba teisel

Dr. K. A. Hermann viimastel aastadel.

laulupeol a. 1879 Jannsenil kõrval üldkooride juhatajaks ja rajas sellega oma laiemale populariteedile aluse.

Neljandal laulupeol, a. 1891 oli ta pääjuhatajaks ja viiendat laulupidu juhatas ta ühes Kappeli ja Türuuga, samuti ka kuuendat, mis Tallinnas 1896 aastal ärapeeti.

Meil ei ole andmeid selle kohta kuidas see juhatamise töö aineliselt tasuti ehk kas see üleüldse tasuti; võime aga küll arvata, et vistist suurt asja sellest ei olnud, sest endistel aegadel sarnaseid töid harilikult palgaliseks ei peetud. Seda pidi tegema ikka ainult puhtast, selgest armastusest asja vastu „armsa eesti rahva kasuks.“ Meie teame, et sarnane rahvatöö tegemine ainelise tasu mõttes täna-

mata ülesanne oli, ja meie ärkamisaja rahvamehed on kõik ainelise kitsikuse all kannatanud.

Siin ei saa aga midagi etteheita, sest rahvas oli jõuetu. Ka Hermann kannatas selle kitsikuse all, iseäranis viimasel ajal. Ta ei lasknud aga ennast eksitada, vaid tegi oma tööd edasi idee pärast.

Võib aga küll arvata, et ta seda vastolu tundis, sest „Laulu ja Mängu Lehes“ kirjutab ta kuulsa saksa dirigendi Veingartneri palgast, mis oli 26 tuhat marka aastas: „See on koht, mida ükski õpetlane ei saa — päris ministri palgaga.“ Nagu möö lamannes sähvab ta sinna juurde: „Kui meie kodus mõni koorijuhataja kolm rubla saab, siis kirub selle üle igaüks.“

Igatahes olid Hermann'i aegsed olud ses suhtes palju halvemad, kui praegu. See kõik annab veel kord selget tunnistust tema aatelistest rahvaarmastusest ja püüdmisest selle rahva kultuuri tõsta.

Tuleb lõpuks veel tähendada, et Hermann oma muusikaliste kaasvõitlejate vastu suurt vastutulekut ja sõbralikkust ilmutas, nende helitöödest ja muusikalise töö kordaminekust end alati rõõmustas. Kunileidi, Kappelit, Miina Hermann'i, Türrpuud, Säebelmanni ja Lätet tuleatakse „Laulu ja Mängu Lehes“ pääle biograafiliste kirjelduste veel sagedasti ja järjekindlalt mitmesuguste muusikaliste toimingute puhul meelde. Nende ilmuvad laulud leiavad „L. ja M. Lehes“ sooja vastuvõttu. Kuid pääle nende heliloojate laulude võime siit leida laulude autoritena ka teisi nimesid, mida meie aeg vähem tunneb ja kellede tööd ka suuremat tunnustamist ei vääri. Neilegi tahtis Hermann vastu tulla selleks, et nad võiksid end avaldada.

Kui meie nüüd üldist pilku Hermann'i muusikalise tegevuse pääle heidame, siis võime julgesti ütelda, et Hermann'i isik oli meie rahva lühikese ajalises arenemises mitme aastakümne jooksul üheks kandvamaks jõuks ja teerajajaks; suured on ta teened eesti muusikalise elu iga-külgse arendajana.

Hermann oli helilooja, esimene muusikakirjanik muusikalise literatuuri rahvalikuks tegija, esimene rahvaviiside korjaja, kauaaegne laulupidude juhataja.

See suur töö on olnud eelkäijaks, teerajajaks meie edaspidisele põhjalikumale muusikalise arenemisele. Peab otse imestama, kust võttis ta aega selleks oma teiste alade kõrval, mis minu arvates siiski rohkem tema elukutseks olid.

Ta oli suur entusiast. Eesti rahva püham kohus on selle oma parema poja mälestust suurima lugupidamisega austada ja temale ta muusikaliste teenete east igavesti tänulik olla.

Karl August Hermann'i aateline meel, ta paremad püüded, ta puhas hing jäägu aga meile ja järeltulevatele põlvedele veel kaua, kaua unustamata eeskujuks.

Juhan Aavik.

Dr. K. A. Hermann'i hauasamba avamispidustused Tartus.

Septembri kuu möödus helilooja Dr. K. A. Hermann'i pidustuste tähe all. 23. septembril oli Tartus ta hauasamba avamine, mis ootamata ja üllatavalt suureks rahvuspidustuseks muutus. Üle terve riigi olid asutuste ja seltside esitajad ja pidulised kokku tulnud, et eesti ärkamisaja suurima tegelase ja helilooja jäädava mälestusmärgi avamispidust osavõtta, kaunid pärgi ja lilli ta kalmukünkale asetada ja oma tänu ning lugupidamist tõsise rahvapoja ülesnäidata.

Pidustused algasid Vanemuises kell 10 homm. mälestuskoosolekuga. Avar Vanemuise saal suutis vaevalt pidulisi vastu võtta, paljud pidid seisma. . . Näitelava paremal nõlval, loorberi puude ja pärgade keskel, seisid Dr. Hermann'i gipsist büst, pahemal kantsel kõnelejatele.

Tartu ühendatud koorid J. Simmi juhatusel avavad aktuse Hermann'i lauluga: „Munamäe otsas“, millele J. Aaviku sisurikas kõne: „Dr. K. A. Hermann muusikamehena“ järgnes. (Kõne ilmub täielikult käesolevas „Helikunna“ numbris). A. Jürgenstein omas huvitavas ja ladusas kõnes „Hermann seltskonna tegelasena ja kirjanikuna“ pakkus palju hinnalist ja noorema põlvele tundmata biograafilist materjaali, mis suure põnevusega kuulajate poolt vastu võeti.

Lektor J. V. Veske tuumakas kõne „Dr. K. A. Hermann keelemehena“ kippus kuulajatele igavaks minema, lektor oli uinutavalt monotone. Aktus lõpeb Hermann'i „Eestlane olen ja eestlaseks jään“ helidega.

Pidulised valguvad uulitsale (Tartus on uulitsad!), et rongikäigus ülikooli surnuaeda liikuda, kus mälestussammas püstitatud. Pärjad, üks teisest ilusamad ja kaunimad, milledest iseäranis oma maitserikkusega üllatavad: „Eesti sinfoonia orkestrantide ühisuse“, „Lauljate Liidu“, ja lauluselts „Ilo“ omad, lintidel rahvuslised värvid. Pikk pidurong liigub leinamarsi helidel, teda ümbritseb pikal teekonnal rahvas murruna; skoudid ja girlid on rongikäigu juhtideks. Rongikäik filmitakse.

Surnuaial pääle lühikest vaimulikku talitust, peab „Eesti kirjanduse seltsi“ esimees prof. Jõgever mälestussamba avamiskõne, mille järele

kujur V. Melnik oma kauni töö rahvale avab. Kõlab: „Isamaa ilu hoiledes.“

Pärja paneb esimesena Riigikogu esimees J. Tõnisson, sütitavas kõnes Hermannini, kui poliitikaelu juhti mälestades. Haridusministeeriumi esitab J. V. Mikkelsaar, tema esinemine on ilusamaks momendiks pidustusel. Ta kõne on klassiline vormi poolest, õrn ja luuleline sisuliselt. Südamliselt, tasaste, sügavate akkordidega kõlab see Emajõe kõrgel kaldal, kõigis rahu, tänu ja tröösti tundeid äratades. Järgnevad

tütärl. gümnaasiumilt, Tartu Eesti emakeelsetelt koolidelt, Tartu naisseltsilt, Tallinna koolinoorsoo muusika ühingu laulukoorilt, Tartu maakonnaavalitsuselt, Tartu õpetajate seltsi poolt.

Põltsamaa saadik paneb kalmukünkale pärja, mis punutud vana tamme lehtedest, mille all Hermann sagedasti istunud ja mõtteid mõlgutanud. Veel töötab ta põltsamaalaste nimel, et Hermannile ka ta kodukohta vääriline mälestusmärk püstitakse, milleks juba kaunikene summa olla kokku kogutud.

Dr. K. A. Hermannini hauasamba avamine.

Avamise moment kunstnik Melniku poolt.

pärjad ja järelhüüded: „Eesti Kirjanduse Seltsi“ poolt — A. Jürgenstein, „Vanemuise“ seltsi poolt — seltsi esimees Kriisa, Tartu ülikooli poolt prof. Jõgever, Eesti üliõpil. seltsi poolt — seltsi esimees Prüüs, „Päevalehe“ poolt — J. Mändmets, „Postimehelt“ — A. Bahmann, Tartu muusikakooli poolt — direktor J. Ravik, E. Lauljate liidult — J. Reintal, Tallinna konservatooriumi kunstinõukogu poolt — P. Ramul, Soomalaisen Kirjallisuuden Seura poolt, Tallinna Meestelaulu seltsi poolt — Linqvist (pärg ja ümbrik), Tallinna Lauluselts „Ilo“ poolt — D. Orgussar, Tallinna õpetajate seltsi poolt M. Kippert, „Estoonia“ seltsi poolt pärg ja ümbrik — M. Kippert, Estoonia sinfoonia orkestrilt, Tall. 2

Telegrammidega mälestavad „Helikund“, Lüdigi ja t. Pärja panejad filmitakse.

Sügisene päike paitab hellalt pidulisi mäenõlval ja tuul sahistab kalmistu puude latvu, kuld kollaseid lehti alla libistades. All, sügavas orus, vaikne, rahulik Ema (jõgi) vaatab ja imetleb — ja näib, et kiireneb ta voog ja kerkib ta kallas. Laine saab rahutuks... Ning rõõmu ja uhkuse pisarate läiked voogudel veereb ta edasi teatama: Vaba Eesti elab! Elab ja mälestab tänades oma paremat poega, eesti muusikaelu rajajat Dr. K. A. Hermannini.

Dionyssi Orgussar.

Lühikene ülevaade praeguse aja helikunstist.

(Lähem minevik.)

Järg.

Daani tähtsam praeguse aja helilooja on Karl Nielsen, sünd. 1864, kes lühikese aja jooksul tuttavaks sai ja tähelepanu äratas. Tema helitööde arv on õige suur: 5 sinfooniati, orkestri fantaasia „Paan ja syrinx“, 4 keelpillide kvartetti, kantaat „Hymnus amoris“ kaks ooperit: „Saul ja Taavet“ ja „Maskeraadid“ ning palju vähemaid teokseid.

Nielsen'i muusika on dramaatiline, tema stiil pole mitte kõige modernim, siiski rohkem arenenud kui tema eelkäijal N. Gade'l.

Nimetamiseväärt oleks veel Fini, Valdemar Henriques, sünd. 1867 Kopenhagenis, kes 2 sinfooniati, keelpillide kvarteti, trio ja palju klaveri palasid loonud, kuid iseloomustavaid joone tema muusikast ei leidu, nii et tema kuulsus palju üle kodumaa piiride ei ulata.

Norra silmapaistvam helilooja on praegusel ajal Gerhard Schjelderup, sünd. 1859 a. kes Savard'i ja Massenet õpilane. Schjelderup elab küll Saksamaal, Dresdenis, kuid tema muusika kannab rahvuslist laadi ja pea kõik tema helitööde süsheed on rahvuslised.

Schjelderup on suur dramaatiker, tema tähtsamad tööd — muusikalised draamad, milledest nimetan „Norra pulm“, „Ohvrituli“, „Tormilind“, dramaatiline muinasjutt „Sampo“ j. n. e.

Ka ühe sinfoonia, keelpillide kvarteti ja muud kammermuusikat on Schjelderup loonud. Tema helitööd on õige laialt muusikailmas tuttavad.

Teine rahvusline Norra helilooja, kes tähelepanu äratanud on Johan Halvorsen, Albert Beckeri õpilane. Tema helitööde arv on kaunis suur ja mitmekesine, peaaesjalikult kammermuusika, kuna ta lavamuusika vähem tuttav.

Rootsi heliloojatest paistab silma rahvusline ooperi komponist Olof Peterson-Berger, sünd. 1867 a. Kretschmari õpilane Berliinis. Peterson-Bergeri muusika on omapärane, tema sulest on mitmed ooperid ilmunud, milledest muusikaline draama „Ran“ laiemalt tuttav, siis „Arnljot“, „Sveagaldrar“ ja „Önn“. Ka orkestri muusikat on Peterson-Berger loonud, nimelt 2 sinfooniati, B-dur (Lipp) ja Es-dur (Lõunamaa sõit). Populaarseks on tema soololaulud saanud, — baritonile orkestri saatel ja tsükclus rootsi rahvuslisi laule „Rootsi lüürika.“ Peterson-Bergeri kohta võiks veel ütelda, et tema tuttav muusika kirjanik on, kes palju Wagneri kirjanuduslisi töid ja Fr. Nietzsche „Geburt der Tragödie“ rootsi keelde tõlkinud.

Kõige parem praeguse aja vokaalkomponist Rootsis on Vilhelm Stenhammar, sünd. 1871 a. Stokholmis. Tema tähtsamad koori tööd on „Snöfried“, „Stiglheimi rahvas“ ja „Kevadöö“. Suurt tähelepanu äratasid tema muusikalised draamad „Tirfing“ ja Ibseni „Pidu Solhaugis“.

Üldse on Skandinaavia rahvaste heliloojad puhtrahvuslisele alusele asunud ja kirjutavad, vaatamata selle pääle, et kõik saksa kooli saanud, ainult rahvuslist muusikat, mille tõttu nendes maades rahvusline helikunst väga arenenud on ja paljudele noortele rahvastele, kelle helikunst alles arenemisel, eeskujuks võivad olla.

Jõuan oma ülevaatega meie vennasrahva, soomlaste juurde. Nende kunst on võrdlemisi veel noor, kuid peab tunnistama, õige edenenud, iseäranis viimastel aastakümnetel.

Esimeses joones pean Robert Kajanust, sünd. 1856 a., nimetama, kellel suured teened soome muusika arenemises. Kui helilooja asus tema esimesena rahvuslise muusika loomisele, tarvitas rahvaviise oma töödele aineks. Kajanus on noor-soome helikunsti isa. Tema töödest on muusikailmas laialt tuttavad sinfooniline luuletus „Aino“ (kooriga), „Kullervo“ ja kaks rapsodiati, pääle nende palju soolo ja koorilaule ning klaveri palasid.

Tähtsam soome helilooja on praegust Jean Sibelius, sünd. 1865 a. Sibeliuse tööde läbi tõusis soome helikunst korraka ühele astmele vanemate kultuuri rahvaste omaga ja võitis omale jäädaya koha üldises muusika kirjanduses. Sibelius ei leppinud enam rahvaviiside ainega, tema loob rahvuslises muusika stiilis, omapärast rahvuslist harmooniat tarvitas, omapärast rahvuslist meloodikat luues. Sibelius on põhjamaa rahvaste tähtsam helilooja, tema helitööde arv on õige suur — üle 100 oopuse. Juba esimeste töödega äratas tema terve muusikailma tähelepanu, iseäranis arvukate orkesti töödega. Nimitan tema „Saaga“, „Tuonela luik“, „Finlandia“, „Lemmikäise kojutulek“, „Karelia“, „Belsazar“, „Kuningas Kristjan II“ ja palju teisi; 5 sinfooniati, palju kammermuusikat, palasid kõikisugu soolopillidele, suuremad kooritööd nagu „Atheenlaste laul“, „Vangistatud kuninganna“, „Oma maa“ j. n. e., suur hulk soololaule. Sibelius on soome helikunstis üks terve ajajärk, mille mõju kaua kestab. Kõik nooremad soome heliloojad on enam-vähem tema mõju all ja püüavad tema stiilis komponeerida.

Nähtava koha on omale võitnud Selim Palmgren, sünd. 1878 a.; tema on peaaesjalikult klaverikomponist. Klaverile on Palmgren õige palju kirjutanud: kaks klaveri kontserti, klaveri sonaate, 24 präludiumi, ballaad ja palju vähemaid palasi. Ka kaks ooperit on tema

Robert Kajanus

Tuntud soome helilooja ja muusikajuht. Esines 26. okt. „Estoonia“ sinfoonia orkestriga,

sulest ilmunud, nimelt „Daniel Hjort“ ja „Peter Schlehmihl“. Palmgren on Soome vokaal muusika kirjandust palju rikastanud, iseäranis palju rahvaviise soolole ja koorile ümbertöötanud.

Palmgreni muusika on suurejooneline, tema vahetab, nii kui Sibelius, sagedasti meeleolusid, sääl juures ühtlaseks ja omapäraseks jäädes.

Üle kodumaa piiride on tuttavaks saanud Erkki Melartin, sünd. 1875. a.

Melartin on instrumentaal komponist, tema on kirjutanud: 4 sinfooniat, kaks sinfoonilist luuletust orkestrile „Siikajoki“, „Unenägemus“, 4 keelpillide kvartetti, ühe viiuli sonaadi, viiuli kontserdi ja palju klaveri palasid. 1907 aastal kirjutas Melartin ooperi „Aino“ ja lava muusika „Prinsessan Törnrosa“. Melartini muusika on ka rahvusline, kuid vähem värvirikas ja omapärane, kui Sibelius ja Palmgreni oma.

Nimetan veel Armas Järnefeldti, sünd. 1869 a. kui instrumentaal (Korsholm) ja laulu komponisti, ja Oskar Merikanto't sünd. 1868 a.

Viimane on tuttav kui vokaal komponist ja ooperi „Pohjan neito“ looja.

Ei või lõpuks nimetamata jätta üht anderrikkamatest noor-soome heliloojatest, kes küll juba surnud, kuid kelle töö ja tegevus praeguse ajaga ühtib; see on Toiva Kuula, sünd. 1883 aastal ja sai hukka punaste mässu ajal 1918 aastal Viiburis. Toiva Kuula loomise aeg oli õige lühikene, kuid selle lühikese aja jooksul on tema sulest palju jäädavaid helitöid ilmunud: 1 sinfoonia, 1 sinfooniline luuletus, mitmed präluudiumid ja fuugad orkestrile, üks viiuli sonaat, üks klaveri triio, palju klaveri palasid, soolo- ja koorilaule. Toiva Kuula muusikas peitub palju iseäraldusi meloodikas ja harmoonias; tema muusika on sügavatundeline ja dramaatiline, temast oleks kõige tähtsam helilooja Soomes kasvanud päale Sibelius; terve soome rahvas pani suuri lootusi tema päale, kuid helilooja pidi langema kui võitleja oma isamaa vabaduse eest.

M. Lüdig.

Muusika ja elu.

(Järg)

3) Ristiusk põhjendas uue vaate üldse elu ja eraldi kunsti kohta. Võrreldes vanade greeklastega on kristlaste ilmavaade nende sootuks kontrastne. Vanad greeklased idealiseerisid maiset elu ja püüdsid kehaliku ilu täienemise poole, ristiusk aga, ümberpöörduvalt, kuulutas hinge päästmise nimel liha surmamist ja loobumist maisest mõnususest. Vanade greeklaste ilmavaates ülenes materia vaimust, ristiusus aga vaim mateeriast. Üldisele ilmavaatele vastavalt oli kristlaste ilmavaade teisem ka kunsti suhtes. Greeklaste kunst tegutses nähtava, konkreetse, välise ilmaga, kristlastel aga nägemata, abstraktse, seesmise ilmaga. Et muusika teistest kunstiladest inimese vaimuga kõige lähemalt suhtub, omandas see ristiusuga alates erilise tähtsuse; üldse kunsti ja iseäranis muusika ülesanne oli: 1) nägemata kõrgema olevuse — taeva ja maa looja ülistamine helidega, 2) ellu häda ja viletsust toovate pattude kahetsemine.

Rahvaste ajaloo on samasugust vaadet muusika kohta leidunud ka enne ristiusku, nimelt israeli rahva juures. Ngau teame, ei jumaldanud israeliidid (teistest tolaeageist rahvastest eraldudes) mitte loodusjõude ega elemente, vaid kummardasid ainujumalat, kes liikus abstraktselt terves kosmoses. Nende usk nõudis jumala austamist tões ja vaimus ning moraalset koonduumist; terve nende elu oli täidetud sügava religioositeediga. Seega polnud israeli rahva muusika mitte välise vaid seesmise ilma avaldus;

see tähendas jumala häält ja oli nagu siduvaks lüliks inimese vahekorras jumalaga. Ühelt poolt avaldus kiitus ja tänu taeva ja maa loojale, teiselt poolt aga pattude kahetsus ja armupalumine.

Tuletame meelde Mirjami võidulaulu, mida ta ühes teiste naistega laulis israeli rahva õnneliku pääsmise puhul, kui see vaarao vägede eest läbi Punase mere põgenes. See laul oli Kõigevägevama ülistus.

Paabeli vangipõlves laulis israeli rahvas sügavas patukahetsuses ja pääsmise lootuses.

Märgime veel ära israeli poeedi, kuningas Taaveti hümnid. Ühelt poolt palub ta pattude andeksandmist olles teadlik omas süüs, teiselt poolt avaldab aga kiitust ja tänu jumalale lõpmata häduse eest. Näitena toodud psalmi peetakse Taaveti looduks. Selles laulus tahtis ta avaldada seda meeleolu, mis valdas teda meelde tuletades israeli rahva rasket vangipõlve Paabelis.

Taaveti psalm.

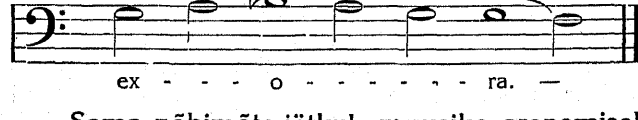
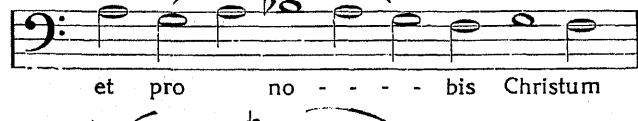
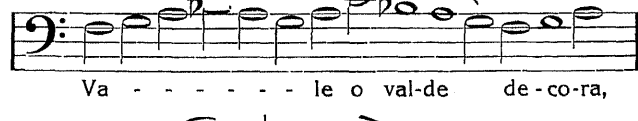
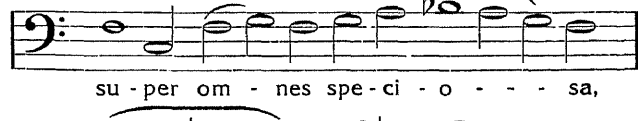
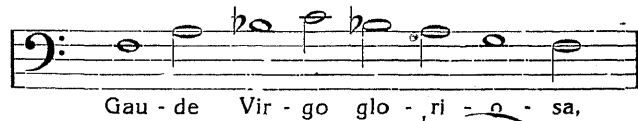
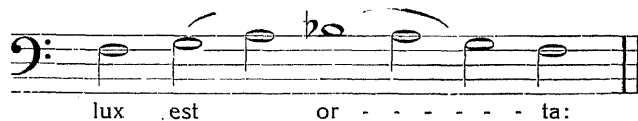
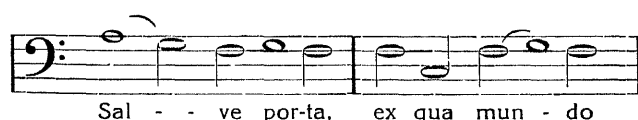
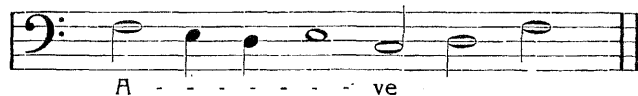
Teine viis on veel praegust juutide jumalateenistuses tarvitusel, lauldakse peaaegu metrita, kannab rahvuslist iseloomu.

Vanaaegne juudi kirikulaul.

Ka kristlastel oli peaaegu samasugune vaade muusika kohta. Ristiusuga alates omandas see vaade üleilmlise tähenduse ja ulatuse. Kiidulaul, mida Kristus oma jüngritega Püha Öhtu söömaajal laulnud; apostlite laulud; esimesed kristlaste laulud jumalateenistusel metsades ja katakombides, surmahirmus tuleriidal ehk tsirkuse kiskjate ees — see kõik oli samamõtteline. Alguses kasutasid kristlased israellitidelt laenatud motiive, ajajooksul tekkisid aga omapärased kristlikud viisid. Kaua aega seisid need korratuses, kuna alles VI a. s. paavst Gre-

goorius Suure initsiatiivil korraldus algas, mis pärast neid motive praegustki katoliku kiriku jumalateenistuses käsitades Gregooriuse lauluks kutsutakse.

Gregooriuse laul
Ave, Regina coelorum.

Sama põhimõte jätkub muusika arenemisel ka järgnevate aastasade kestes, kuna XVI a. s.

pääsajaliku Palestriina isikus kiriku vokaalstiili tähtsam esitaja ilmub. Hulk keskaja muusikalisi teokseid, näit.: messad, motetid, hümnid jne. ülistavad taeva ja maa loojat ning jagavad inimesele usku igavesse ellu ja ülimesse õndsusse. Teine osa aga, näit.: passioonid, requiemid, Miserere jne. kõnelevad surmast ja manitsevad patukahetsusele hinge päästmise nimel. Muusika mõte ja sisu püsivad samasena (kui israeli rahvalgi) muutub ainult väline külg s. o. stiil. Keskaja võrdlemisi piiratud puhtreligiöösne muusika tõuseb oma käsituse poolest õitsevale täiusele Palestriinaga ja lõpeb viimaks Joh. Seb. Bach'i loominguga.

Bach elas nõndanimetatud kesk- ja uueaja piiril, ülemineku perioodil kirikumuusika vaadetes. Ühelt poolt polnud veel äraiganenud võrdlemisi ühekülgne puhtvaimulik vaade, teiselt poolt aga algas muusika kui tähtsa üldinimliku probleemi hindamine. Sellepärast võis Bach'i pidada niihästi kesk- kui uude ajajärku kuuluvaks. Bach esineb nagu uude perioodi kolossaalse piiripostina. Tal on kaks palet, milledest üks minevikku, teine tulevikku vaatab. Ühelt poolt koondab Bach ja lõpetab iseendaga muusika ajaloos peaaegu tuhandeaastalise perioodi, mil veel muusika ülesannet ja sisu vaadeldi piiratud ja puhtreligiöös seisukohalt; teiselt poolt esineb Bach uue ajajärgu loojana, kus muusika ülesanne ja sisu üleilmlisele, üldinimlikule alusele rajanes.

4) Suurte klassikute ajajärk ühtib nõndanimetatud uue aja alguga. Uue aja algust iseloomustavad terve rida tähtsaid leidusi teaduse vallas, mis muudab terve tsiviliseeritud inimkonna üldise ilmavaate. Ühtlasi omandab vaade üldse kunsti ja eraldi muusika kohta teadusliku ilme. Esteetika muutub iseseisvaks teadusharuks. Muusika suhtes tuleb uuel ajal märkida kaks äärmist põhivoolu.

Ühede esteetika esitajate (nõndanimetatud formalistide) lähtepunktiks muusika olemuse äramääramisel on heli iseenesest. Nad vaatavad seda igakülgset tugevuse, kiiruse, kõrguse, tämbi suhtes jne. ning jõuavad järjeldusele, et muusikas igasugune süsheel puudub. Muusika ilu oleks tingitud ainult helidest ja nende mitmesugustest kombinatsioonidest, samaselt kaleidoskoobi klaasikeste muustrile; teiste sõnadega — muusika ilu on vorm. Sarnast vaadet avaldas osalt juba vana greeka filosoof Aristoteles, osalt pooldas seda ka Kant, kuna viimasel ajal selle teooria põhjalikum käsitaja on olnud saksa kriitik Hanslick.

Teised esteetika esitajad (n. n. idealistid) võtavad lähtepunktiks aga inimese seismise ilma. Füsioloogiliste ja psühholoogiliste andmete

põhjal tõendavad nad, et on olemas välise ja inimese seesmise ilma vahel teatud side, mida võimaldavad meelteorganid. Helid (olgu see ka kisa) esinevad vahendina, mille abil inimene välisele ilmale omi seesmisi elamusi avaldab ja edasi annab. Seepärast võib muusika kõike meie vaimu liikumist väljendada, ja on inimese hinge otsekohene avaldus. Osalt esitas sarnast vaadet muusika kohta juba greeka filosoof Plato; edaspidi arendasid seda kunsti teooriat Hegel ja Schopenhauer. Selle üldise kunstivaate põhjal kujunes muusikas nõndanimet. emotsionaal teooria, mis käsitleb muusikat nii üksiku isiku kui terve rahva seesmiste elamuste ja meeleolude avaldusena.

Pärastpoole kandsid mõned esteetikerid nagu Victor Guillot ja Leo Tolstoi sellesse emotsionaal teoriasse ka ühiskondlikku elementi. Nad tõendavad, et meie tunded sarnanevad instrumendi keeltele. Kui kaks instrumenti kokkukõlastada ja üks neist helisema panna, hak-

kab teine iseenesest kaasa kõlama. Samuti kajastuvad muusika helid ka inimsüdametes. Muusika võimaldab saavutada moraalselt täius, võita altruismil egoismi ja hädusel pahet.

Elu ütles oma otsustava sõna ja tõendas praktikas, et idealistide loodud esteetika teooria õige ning eluvõimuline on. Kõik tähtsamad uue aja heliloojad, kuni viimse ajani, on praktikas pooldanud emotsionaal teooria vaateid ja sihiks säädnud omis teostes igasuguseid elamusi avaldada. Erineb ainult elamuste iseloom ja nende väljendusviis muusika abil.

Nõndanimetatud klassilise muusika esitajad — Bach, Beethoven, Mozart, Händel, Haydn — avaldasid omas toodangus kogu inimkonda valdavaid elamusi; nad suutsid isiklistest elamusist loobuda ja nendest kõrgemale tõusta. Veel enam, nad suutsid isegi kõrgemale tõusta sellest rahvast, kelle hulka nad vere kaudu kuulusid. Need heliloojad — geeniused — on avaldanud tervet inimkonda valdavaid tundeid; inimkonna häda ja rõõm on nende toodangu sisu. Käsitan eraldi iga nimetatud klassikeri loominguga põhimõtet.

Bachi toodangu põhimõte on inimkonna kaljukindel usk jumalasse kõikidel aegadel ja igas usutunnistuses. Kui erinev, imelik, vastak ja segane ka inimese usk oleks, iseäranis madalal arenemise astmel, kuid religioosne idee on ikka olnud. See jääb alati püsima, sest inimese hing otsib päästerõngast elus, kus hukkub kõik heitlevate jõudude igaveses pöörises. Sarnane suur religioosne idee on iseenesest juba ülim ilmutus inimese elus.

Bach oli nimelt üks nendest, kelles elas eriti tugev, tõsine usk jumalasse ilma igasuguse variseerilikkuseta. Kogu Bachi muusikalise tegevuse ja terve elu lipusiht oli muusika loomine jumala kiituseks. Ses mõttes ei seisä ta mitte mõne partei või usutunnistuse eesotsas, vaid terve inimkonna haripunktil. Ühevõrdse hardusega „jumala auks“ lõi Bach vaimulikku, kui ka ilmalikku, kammer- ja orkestri muusikat. Eriti sügavalt avaldub see religioosne idee tema vaimulikkudes teostes, nagu: kantaadid, koraalid, messad, oratooriumid ja passioonid, mida kuulates tungime ristiusu sümboolide ilma.

XII. aastasajast päälle süvenes kristlikus kirikus komme kannatamise ajal Kristuse kannatamise kõnelusi pidada. Üks vaimulikkudest laulis jutustaja osa, teised — Kristuse sõnu, kolmandad — muude tekstis esinevate osaliste kõnelusi; rahvast kujutas koor. Laul oli ühehäälnene ja ladina keeles. See komme püsis XVI a. s. ka Luteruse kirikus, ainult tekst oli saksa keelde tõlgitud. XVI—XVIII a. sajani käsitati „Kristuse kannatamist“ mitmesuguselt: lisati

R. Vedro.

Noorem eesti helilooja.

juurde aariaid, mitmehäälseid laule, retsitiive ja koraale. Need uuendused kandsid aga ebamäärast ja vahest isegi korratut ilmet, mis nende passioonide kunstilis-muusikalist väärtust vähendas. Bachi geenius oli määratud kõike pillatut ja isegi vastukäivat üksuseks korraldama ja seda kunstilisse vormi valama.

Bach on kirjutanud viis passiooni evangeelistide Matteuse, Markuse, Luukase ja Johannese järele ja ühe vaba tekstiga. Meieni on järele jäänud ainult 2 — Matteuse ja Johannese, kuna Luukase oma originaalsuse juures kaheldakse; teised on kaduma läinud. Matteuse passioon kanti esimest korda ette 1729 a. Suurel Reedel, siis jäi see sootuks unustusse, ja alles saja aasta pärast 1829 a. elustas seda Mendelssohn. Passioonid kantakse praegust Saksamaal igal Suurel Reedel ette.

Beethoveni loomingu põhimõte on inimkonna vabaduse tung ja võitlus ta kõrgemate, paremate lootuste teostamise pärast. See põhimõte tärkas ja kujunes Beethovenis poeetiliste, teaduslike ja filosoofiliste teoste uurimise tagajärjel. Nagu teame, püüdis Beethoven oma silmaringi laiendada lugedes ja uurides paremaid kirjanduslisi tooteid mitmelt ajajärgult ja mitmete rahvaste omi. Eriti huvitasid teda klassikud, nimelt: Homerus, Plato ja Plutarchus. Plato teos „Respublica“ oli tal peaaegu pääs.

See põhimõte, vabadusvõitluse idee, avaldub kõigis tema tähtsamates töödes: sinfooniates, uvertüürides, vaimulikkudes muusika palades, kammermuusikas ja sonaatides. Sinfooniates esineb see idee peamiselt III, V ja IX. III-mas sinfoonias esitab meile Beethoven ühe kangelase kui isiku võitlusi, ta surma ja surmale järgnevat kuulsust. V-mas sinfoonias omandab see idee juba üldinimliku kuju; siin ilmutab autor nagu saatuse häält inimese vaimu heitluses ja tungib elu takistusi äravõitma. IX-mas sinfoonias avaldub see põhimõte iseäranis suure jõuga. Beethoveni IX sinfoonia on suur heliline tragöödia, kus ta meid juhivad võitlema elu kannatustega, et pääseda hädast ja viletsusest ülimasse rõõmu, mis avaldub Schilleri oodis „Vabadusele.“

Inimkonna õnne nimel saavutab siin autor täielise enesesalgavuse, nagu öeldes: „ma ohverdan ennast, et õnnelikuks saaks inimkond.“ See on kiidulaul altruismile. Sinfoonia kandiski päälkirja „Vabadusele,“ kuid nimetati tolaegsete tsensuri olude tõttu „Rõõmule.“ See idee on läbiviidud ka uvertüürides „Egmont“ ja „Kariolan“; kvartetides f-dur, c-dur ja trios b-dur.

Vaimulikest teostest avaldub see eriti sügavalt „Missa solemnise.“ Autor kummardab

siin Kristuse ennastsalgavat heroismi, mis põhjendab lõpmata inimarmastusel; ta tahab öelda, et inimsoo viletsuste vähenemine ja elu paranemine võimaldub ainult evangeeliumi õpetuse põhjal.

Sama vabadusvõitluse idee esineb ka mõnes Beethoveni klaveri sonaadis. Tõsi küll, klaveri sonaatides avaldab Beethoven enamasti isiklikke, subjektiivseid elamusi ja mitte üldinimlikke. Kuid leidub ka erandisi, kuhu kuulub näituseks „Sonata appassionata.“

Mozarti loomingu põhimõte on — armastus, armastus kõikide vastu, pisemast suureni, armastus terve inimkonna vastu; kõike mõistev ja kõike andeksandev armastus. Mozart oli väga tundelik teiste kurbusele ja rõõmule, pööras vähe tähelepanu nende puuduste ja nõrkuste pääle ning oli õnnelik, kui võis anduda oma südame suuremeelsete kalduvustele. Need tema hingeomadused avaldasid mõju ka kunstniku tegevuse pääle. Ta helides nagu küsiks inimese hing: „Mõistad sa mind? Oled kaastundlik? — Kui „ja“, siis annad ka andeks.“ Sisuliselt esineb Mozart helide vallas tõelise kristlasena, kuulutades kõiges ja kõikjal armastust ning andeksandmist.

Meie teame, et inimkonda juba vanast ajast saadik on huvitanud esteetika ja eetika vahekord. Hiina ja araabia targad tõendasid muusika hääd kõlblist mõju mütoлогия abil, vanad greeklased abstraktsel teel. Uuemal ajal ilmub tung seda seletada teaduslikult psühholoogia ja füsioloogia andmete põhjal. Mozart aga lahendab selle küsimuse tegelikult oma muusikaga. Mozarti muusikat kuulates surume tahtmata maha enesearmastuse, mille tõttu meis elule ärkab tundelikkus oma ligimise vastu; et altruistlikud kalduvused egoistlikest tugevamaks saavad. Puschkini sõnad: „Hääd tunded kandlega ma äratasin“ käivad muusika ilmas kõige päält Mozarti kohta. Kristuse käsk: „Armasta oma ligemist, kui iseennast“ — see on Mozarti muusikalise loomingu põhimõte. Kõige selgemini ilmutab see põhimõte end tema ooperites, nagu „Don Juan“ ja „Figaro pulm.“ Nendes ooperites on intriigide põhimõtteviks armastus, mis kirgede tulest läbi käies lõppude lõpuks kõik raskused võidab ja ilmub paremal, tõsisemal ning puhtamal kujul. Nagu üldse elus armastusega on seotud kirgede ärevuse avaldused, nõnda on ka Mozarti ooperites armastus kujutatud tõeliselt ja õigesti, kuid ilutunde piirides ja ideelises vaimus.

Mozarti loomingu iseloomustab objektiivsus. Ta ei ilmuta meile inimese rõõmu ja kurbust mingi isiklike elamuse mõjul, vaid vaatleb nagu linnulennult neid kannatusi ja valab nad heli-

desse otsekoheselt õiglaselt erapooletult. Ei või öelda, et Mozarti töödes domineeriks rõõmus meeleolu. Palju tumedaid elamusi leidub säält, kuid tema enda hingeelu kauni harmoonia tõttu omandavad need vaimlise kokkukõla ja selge ilme.

Mozarti muusikaline tegevus on lõpmata suur ja universaalne; ta on loonud eepilist, lüürilist ja dramaatilist muusikat, kuid ta geniaalsus ilmneb just ooperis.

Händeli muusikalise loomingu põhijooneks on heroismi idee. Kangelane keeldub üldsuse kasuks isiklikust õnnest. Heroism võib elus mitmesugusel kujul avalduda, näit.: rasketes kavatsustes, julgetes ettevõtetes, ennastsalgavates tegudes, mis vahest elugi nõuavad jne. Kangelane võib olla prohvet, kes kõiki inimesi oma usku püüab pöörda; kangelane võib olla poeet, kellel tung on kõikide südameid oma ideaaliga vallata; kangelane võib olla mõtleja, kes tahab valgustada terve inimkonna mõistust; ta võib olla ka harilik inimene, kui riskeerib oma eluga hukkuja päästmiseks. Kõigil neil juhusel püüab kangelane vankumatult saavutada sihti üldsuse nimel, vaatamata tõkete, tagakiusamiste ehk needuste pääle. Sarnase kangelase ilmumine mõne inimeste rühma, rahvuse ehk isegi terve inimkonna hulka on nende inimmasside elus ülevaks nähtuseks. Kangelane esineb massi madalal tasapinnal sirgelt püstineva sambana. Lõpuks hakkab mass kummardama sama juhti-kangelast, keda vast hiljuti põlgas ja tagakiusas. Iseenda teadmata jälgib ta teda, tõuseb kõrgemale igapäistest banaalsetest huvidest ja täieneb nõnda. See heroismi idee ongi Händeli loomingu põhimõte.

Händeli tähtsamate töödena esinevad oratooriumid. Objektiivselt, erapooletult jutustab siin autor sündmustest.

Händel võttis oratooriumide sisu mitmesugustelt aegadelt ja rahvastelt, näit.: israeli, vana greeka, vana germaani rahvastelt ja kristlastelt. Enamasti tarvitas ta aga piibli sisu, kus esineb eriti selgelt sama heroismi idee, pakkudes muusikaliseks loominguks hiigla materjaali. Händeli suuremad oratooriumid on: „Israel Egüptuses,“ „Juudas Makkabeus,“ „Simson“ ja „Messias.“

Kõigis neis ülistab Händel kangelaste-juhitud tegusid, kes on vabastanud oma rahva orjusest ja häbist. „Messias“es aga esineb kangelasena-juhina Lunastaja. See on kangelaste kangelane, kes lunastab terve inimkonna patust, surmast ja põrgust.

Idee suurus ja kunstiline väljendus grandioos vormides tõstavad selle oratooriumi kõrgemale kõigist muusikalistest teostest, mis sellel

alal kirjutatud. Oratoorium algab Ristija Johannes eettekuulutusega Kristusest ja lõpeb evangeliumi-õpetusega paganate hulgas.

Haydni muusikalise loomingu põhimõte on rõõm, selle paremas, ülimes mõistes. Elus on kõigel kaks poolt: hää ja halb, valge ja must. Rõõmustame meie madalate instinktide sunnil mingi halva või musta üle, siis on meil tegemist rõõmuga madalas halvast mõttes. Vastupidi, rõõmustame mingi hää või heleda üle, tegutseme rõõmuga ülevas, hääs mõttes; viimane avaldub mitmesuguselt. Näituseks võib rõõm avalduda kõrgemate ideaalide kummardamisel, nagu: religioonis, ühiskondlikes elus jne. Edasi võib see avalduda äripäiselt – meie perekonna elus, professionaalses tegevuses jne. Lõpuks võib see ka humoorina esineda, kui meie kontrasti abil tühisest ja väikses ülevat ning kõrget leiame. Need üleva rõõmu näitused ongi Haydni muusikalise loomingu põhimõtted.

Nagu teame, armastas Haydn ilusat loodust, maaelu vaikust ja rahu, oli alati elav ja rõõmus ning püsis sarnasena sügava vanaduseeni. Need iseloomu jooned harmoniseerivad täiesti tema muusikalise loomingu.

Haydn on ühevõrra suur nii vaimuliku, kui ka ilmaliku muusika vallas; kõigi tema teoste aluseks on sama idee — ülim rõõm.

Haydni vaimulikest teostest on tähtsamad ta oratooriumid. Siin seisab selle rõõmu põhimõtte usulise idee teenistuses. „Kui ma mõtlen jumala pääle,“ rääkis Haydn, „siis valdab mu südant niisugune rõõm, et voolavad noodid nagu iseenesest. Ja et jumal mulle kinkinud elurõõmsa südame, siis tahan ka rõõmsalt teda kummardada.“

Haydni ilmalikes teostes, näit.: sinfooniatel ja keelpillide kvartetides avaldub ülim rõõm põhimõttena, kuidas ta esineb meie igapäises, harilikus elus.

Vahest omandavad Haydni ilmalikud teosed humoristilise ilme. Humoristiline efekt esineb tema juures teravate kontrastide puhul — üleva ja koomilise, tõsise ja naljaka, traagilise ja lõbusa võrdlusel. Juhtub ka et rõõm hakkis süngete helidega vaheldub, ehk vastupidi. Peab tähendama, et humooriski ülevat elementi võib leiduda; võrreldes ühelt poolt väiklust ja tühisust ning teiselt poolt ülevat ja kõrget, muutub esimene veel tühisemaks, teine aga kõrgemaks. Siin ei figureeri harilik mõõdupuu ega harilik vorm, vaid otsekohene vastupidiste kontrastide võrdlus.

Seega näeme, et Haydnil tema loomingu mitmekesisuse pääle vaatamata ikkagi üks ja sama idee on — ülev rõõm.

(Järgneb).

P. Ramul.

Muusika tekkimine ja iga.

Kui vana meie praegune tähtsam kunst — muusika — on, seda ei tea keegi ütelda. Senini tuntud noodikirjalised mälestused ulatavad kõik hilisemasse ajajärku, kuna teooria olemasolust Hiinas 3000 a.-s. e. Kr. teatakse kõnelda. Vanemaid mälestusi muusika kohta leiame Egiptuse skulptuurist. Nii leiduvad 4000 aasta sajast e. Kr. flöötide, lautode ja löök-instrumentide kujutused. Löökinstrumentid iseenesest ei eelda veel kindlasti muusikat, kuna need olid määratud tantsude ja mängude rütmilise reguleerimise signaaliks. Muusikalise tendentsi määravad aga juba selgimini ära keelpillid, näit. lauto. Sedasama võime ütelda ka sõrmilistega flöödi kohta, kuna selle eelkäija „paani flööt“ (fistula panis, fistula pastoralis) muusikalisest tendentsist kindlat tunnistust annab. Sellega siis tõendavad mälestusmärgid muusika olemasolu umbes 6000 aastat tagasi.

Kahtlemata ulatab aga muusika sünniaeg palju kaugemasse minevikku, sest et tähtsam muusika element — kõla — inimese hääleorgaani kaudu esines. Arvatavasti oli ka ürgajal esimeseks muusikaliseks avalduks laul, nagu meie seda hilisemalgi arenemise ajajärgul instrumentaal muusika kõrval tähtsamal kohal näeme, sest pillid oma lihtsa konstruktsiooni tõttu ei võimaldanud seda, mis häääl.

Missugune võis aga see tee olla, mis inimese hääle muusika teenistusse viis? On arvamisi, et laul kõnelemisest välja kasvas, kus tähelepanekud hääle kvantiteedi muutusest muusikalise idee andsid. Võib aga peaaegu kindlasti ütelda, et see mitte nii ei ole, sest kõne imiteerib edasiantava mõiste tämbrit, rütmilist külge, võrdleb hääältsustega vorme jne., kuid jätab puudutamata heli ja selle süsteemi. Rääkimise juures on häääl veel sedavõrd venivas ja sulanud olekus, et säält mingisugust kontuuri ei paista, mis muusikalise ideele pinda ehk tõuget võiks anda. On ju tõsi, et mõned heliloojad teatud dramaatika saavutamiseks kõnelemises ettetulevat hääle fraseerimise kvantiteeti muusikas intervallide ja toonidega tabada ning ühtlustada on püüdnud, kuid see on ainult fraseerimise suguluse otsimine ja ei tähenda kaugeltki muusika võrsumist rääkimisest.

Helmi Einer.

Sopraan „Estonia“ ooperist.

Kui kujutame enestele ette, et ürgajal inimeste kõnekeel võrdlemisi arenemata oli ning ainult kõige praktilisema mõiste tõlgitsemist võimaldas, siis võime omas väites veelgi kindlamad olla. Kaldun isegi arvamisele, et ürgajal arenemata ja puuduliku keelele tunnete ning mõistete avaldamises mitmesugused hääältsused abiks olid. Sellega võiks siis oletada, et muusika juba algusest päle oma arenemise rada iseseisvalt on käinud teistest aladest olenemata.

Kõige tõenäolikumana paistab muusika väljakasv mitmesugustest hääältsustest, mis pidid edasi andma inimese tundeid — nii kurbust kui rõõmu. Kui paneme tähele nuttu, siis leiame säält kindlad toonid vajuvas ja kerkivas sihis, järjestikkude ning intervallidena. Samuti seisavad ka mitmesugused hääältsused ja hüüded toonidel.

Need on enam-vähem tõenäolised andmed, mis meid muusika alguse juurde juhivad, kus muude mõiste- ja tundeavalduse vahendite kõrval ka muusikal oma seisukoht oli.

Selles sihis arenedes kasvas idee, tendents, millest meie päivini laiaulatusline kunstiharu välja kujunes. Kujunemises on sihi määrajateks olnud kindlad looduse säädused, mis põhjenevad helide koosseisul, kuna kõnelemise hääl selleks mitte tuge ei paiku oma ebareeglipärasuse tõttu.

Kui vaatleme vokaal helitöid, siis näeme, et nendes meloodilised käigud mitte sõnade foneetikat järele ei aima, vaid seda mõistet edasi anda ja kõvendada püüavad, mis sõnades peitub. Kuigi vahest neis kahes sarnasus ilmneb, siis ainult seepärast, et sõna ja muusika üht ja sedasama nähtust imiteerivad. Pääsjalikult kannavad need juhused enam rütmilist, dünaamilist ja helikvaliteetlist ilmet ning ei tähenda kvantiteetset sugulust.

Muusikal ja kõnel (iseäranis prosodial) on ju palju ühiseid momente, kuid need kuuluvad kummagisse vajaliselt ja lähendavad neid alasi üksteisega, kuna põhitendentsid ja elemendid iseseisvaks jäävad.

Oleks kõne muusika sünnitaja, siis peaksid ka meie vanarahva kaasitused tuhanded korrad enam motiividega varustatud olema, kuid need esinevad tihti paari-kolme astmelisena. Seega pole siis muusika mitte sõnade kõlalisest küljest väljakasvav ega püüa neid imiteerida, vaid täiendab sõnade mõistet iseseisvas suunas; ühised elemendid on ainult vahendiks nende alade liitumises.

Kõnelemise juures on hääle kerkimisel ja vajumisel fraseeriv iseloom, mis dünaamilist tõusu ja mõõna tähendab. On ju selge, et kõrgemad toonid valjemini, enam markeerituna kostavad, kui madalamad. Muusika juures annab aga helide vahetus ja intervallide korraldus muusikale mõtte ning loogika — see on muusika süda ja tuiksoon. Lühidalt, kõnelemise põhi-lemendiks on kindlale mõistele vastav sõna, muusikas aga korraldatud helide järjestik.

Et laulmise ja kõnelemise häälekäigus siduv sugulus puudub, võime juba sellest näha, kui mitmesugune on kõlaliselt ühe ja sama mõiste sõnastamine kogu maailma keeltes, kuna üks iseloomuline motiiv ehk fraas ikka enam-vähem ühtlase meeoleu esile manab.

Läheme omas kujutuses koguni kaugele tagasi minevikku, ajajärku, kus inimesed rääkida ei oskanudki. Kuidas väljendasid nad omi soove ja tundeid? — Liigutustega, miimikaga, häälitustega. Tähendab, kõrvuti plastilise nähtusega on hääl üks vanematest tundeavalduse vahen-

ditest. Järjelikult peab muusika omas algidus kõnelemisest vanem olema. Ma ei taha mitte tõendama tulla, et kõnelemine muusikast väljakasvav oleks, sest sõnade tekkimine pidi olnema ergustiku seisukorrast ja selle mõjust kõne- ja hääldamisorgaanide päale, arvestades koha- ning sünnipäraseid tingimusi. Toonitan aga, et muusika üks vanematest elu kaasnähtustest on ja algusest saadik iseseisvalt oma rada käib.

E. S.

Muusika ja moraal.

Et mõista muusika suhet moraaliga, peab analüseerima eestkätt kunsti (üldises mõttes) suhet moraaliga. Sest ainult siis, kui oleme teadlikud kunsti ja morali vastastikkuses vahekorras, võime leida otsitava suhte, arvesse võttes muusika omapärase, spetsifilist iseloomu ning iseäraldusi kunstide peres. Probleem — muusika suhe moraaliga — on järeldus laimashchaabilisest probleemist, kunsti suhe moraaliga, on selle üks osa, mõistetav ning selge ainult siis, kui mõistetav ning selge kogu tervik, kogu probleem. Püüame alljärgnevas seepärast eestkätt konstateerida, muidugi kõige üleüldisemates joontes, tõsiasi ning seisukordi kunsti ja morali vahekorras, esteetika suhtes eetikaga, et siirduda muusika ja morali suhtele, muusikaesteetika ja eetika juurdlemisele.

Kunsti ja morali vahekorras on vist küll sama vana, kui seda kunst ja moraal ise on. Ükski esteetika süsteem ei ole vaikides möödunud esteetika suhtest moraaliga, nagu ükski moraliõpetus mööda läind ei ole morali suhtumisest kunstiga. Probleemile (kunsti suhe moraaliga) on pühendet arvurikas kogu erikirjandust ning isegi meie esteetika kirjandus, mis enda suurusega kaugelki hoobelda ei või ja millist toodangut sõrmede pääl üleslugeda võib, on seda probleemi püüdnud käsitada (Rasmus Kangro-Pool: „Kunst ja moraal.“) Nii kaua, kui tegutsenud on kunstnikud ja moralistid, nii kaua on kestund ka võitlus kunstnikkude ja moralistide vahel. Ei ole ajajärku, millal need kaks psüükilist tegurit — esteetiline emotsioon ja kõlbustunne — sõbralikult käsikäes käinud oleks. Ikka on valitsend siin häge võitlus ja võistlus.

Seda võitlust võiks jagada kolme faasi, siin on mõeldav kolmesugune erisuhtumine, olgugi et see jagamine ajalooliskronoloogilises mõttes täpne ei ole. Need faasid oleksid järgmised: 1) moraal üldse eitab kunsti, kunst ignoreerib morali, 2) moraal läheb kompromissile, ta kutsub kunsti enda teenistusse, kunst ignoreerib morali, 3) moraal läheb veel kompromistlisemaks, ta ei salga kunsti, kui niisuguse, väärtust, ta ei püüa

kunsti enda huvide kaitsjaks, ta ainult nõuab, et kunst moraali huvidele vastu ei töötaks, — kunst ignoreerib moraali endiselt.

Toodust selgub kõige päält, et moraal on alati mingi nõudjana esinend, et tema ikka „tülinorija“ olnud, kompromisside pääle vaatamata. Esimene pomm on sööstund ikka moralistide laagrist, mitte kunagi kunstipooldajailt. Moralistid on algatand aktiivset pääletungimist, kunstnikud on jäänud passiivseteks enesekaitsjateks lipukirjaga: „Rahutu naaber, jäta meid rahule!“

Mis puutub esimesse faasi — kunsti eitamisse moraalist, siis osutub to periood moraali ajaloo kahtlematta raskelt puhastatavaks häbi-plekiks. Siin muutus moraal ebamoraaliks, ligimisarvastus halastamattuseks. Pidades eesmärgi abinõu vabandajaks ja õigustajaks, ei hoidund moralistid ühestki metsikusest. Siin pidasid moralistidürannid veriseid orgijaid: põlesid tuliriidad, piinati inkvisitsiooni piinakambreis kunstnikke ja vabamõtlejaid. Kõik kunst oli raske patt, mis kuradist tulla, ning halastamattu surm igale, kes seda kuradi sigivust edasisigitada või pooldada julges. Ei jäänud siin ka enam-vähem „ilmsüütu“ muusika silmapaari vahele. See kõik oli lihalik rõõm ning jõe oli mõelda ja lubada, et kristlik tütarlaps flööti mängiks.

Teises faasis toimivad moralistid juba inimlikumalt, „moraalsemalt“, vähemalt on tuliriidad kultuurilisemate karistusvahendite vastu vahetat. Ühes üldise tsivilisatsiooni arenemisega arenesid ka moralistid. Nad ei võinud enam esteetiliste emotsioonide olemasolu nulliks teha, kunsti sootuks lämmatada. Kunsti võites ikka laiemaid ringkondi, ei jäänud moralistel muud abinõu, vihat vaenlast kahjutuks tehes, kui viimast enda teenistusse kutsuda. Kui kunst elada tahab, siis olgu ta moraal liidulane ja kaasvõitleja, kunst töötagu inimsoo moraalse arenemise kasuks. Seda meetodi kasutab nüüd isegi moraal tagurlikeim kants: kirik. Kultiveeritakse pietistilist kirjandust, kirikseinad ilustatakse „pühade“ piltidega, arendatakse kiriku-muusikat, kultiveeritakse liturgilist jumalateenistust.

Omalt poolt toob filosoofia vastavad teooriad tolle moraal ning kunsti sümbioosi kasuks, milledest üldise populariteedi saavutand kolmik: häädus, iludus, tõde. Esteetika ja kunsti printsiip — ilu — seotakse üljosavasti moraal printsiibiga, häädus — sofistlike mõistega „hinge ilu.“ Kõik mis ilus, olla paratamattult ka hää ning vastupidi: häädus olla ilus. Häätegu olla hingeliselt ilus; ilu, omakorda, äratada inimeses püüde hääduse poole. „Kunsti resultaat on

alati inimese parandamine, kuigi ta seda enda otsekoheseks ülesandeks ei säe. Ilu on seot ühelt poolt tõe, teiselt — häädusega. Suurtest kunstiteostest levineb salapärane, jumalik, terve ja ilus moraal. Inimene arvab kunsti läbi tarkust saavutada, ent ta saab paremaks. Moraal sisaldub kunstis nagu õies aroom. Otsige sunnitööliste hulgast inimest, kes tunneb Mozartit, Virgiliust ja Rafaeli, võib pääst tsiteerida Horaat-siust, nautida „Orfeust“ ning „Nõidkütti,“ valmistub kirikvõlvest ehk Jean Goujon'i kujud; otsige niisugust inimest kõigi tsiviliseerit riikide sunnitööliste hulgas, — teie ei leia teda. Inimene, kes kunsti nautida suudab, ei saa roimar olla.“ (Hugo). Esteetilises ekstaasis „tunneb inimene ennast paremana ning puhtamana. Häädus ja südamehõrnus tõusevad temas. Oleks ta kohtumõistja, annaks ta armu romarille, oleks ta preester, kustutaks ta põrgu.“ (Seesama).

Ent pea pidid moralistid veenduma, et kunstnikud enda seisukorraga — moraal sulastena ja abilistena — sugugi leppida ei taha ning

K. Tärnpuu.

Tuntud koorijuht; loonud koori kompositsioone.

endale autonoomiat nõuavad. Modern esteetika purustab häduse, ilu ja töö kolmiku: kunst baseerub sama eduga inetusele, kui ilule. Ning kuna moralistid hinge inetust propageerida soovitavaks ei pea, loobuvad nad nõudest: kunst olgu moraali liidulane. Ainult ühte nõutakse kindlalt: ärgu kunst moraali vastu töötagu.

(Järgneb.)

Emar Eme.

Mõnda laulmise õpetamisest algkoolis.

Laulja hingamisest üldse. Hingamine klassiõpetuses.

Hingamise liigutusi juhivad hingamislihaksed: 1) altpoolt vaheliha (diafraqma), 2) kõrvalt küljelihaksed, 3) ülevalt mõned õla ja labaluu lihaksed.

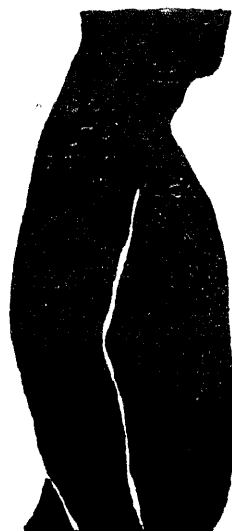
Osalt töötavad need väljaspool meie tahtmist, osalt aga meie juhtimise järele. Kui laps omas hällis hingab, liigub tema kõht ülesse ja alla. Tähendab, ta hingab vaheliha abil. See on õige hingamine. Kõikidel teistel hingamise lihastel on kõrvaline tähendus. (Võimlejate hingamisviis, kus ainult rinnakasti paisutatakse ja kokku tõmmatakse, s. t. kus ainult rinna- ja küljemusklitega töötakse, on lauldes ebaloomulik ja kahjulik).

Vaheliha jagab inimese keha seest umbes pooleks. Üleval asub rinnakast, all — sisikond. Vaheliha on normaal seisangus võlvitaoliselt ülespoole kumer. Sissehingates vajub see alla. Kui vaheliha ülesse liigub, läheb õhk kopsudest välja; kui aga vaheliha alla vajub, tõmbavad kopsud õhku sisse. Meie ei näe vaheliha, see on ju keha sees, kuid kõhumusklite järele võime selle tegevuse üle otsustada. Sissehingates (kui vaheliha alla vajub) tõuseb kõht ettepoole, väljahingates (kui vaheliha ülesse liigub) vajub kõht tagasi. Nõnda ka laulmise juures sissehingates peab kõht ettepoole tõusma ja häält andes tagasi vajuma. Ka a b i m u s k l i d (külje-, õla-, labaluu-) tegutsevad kaasa meie teadmata, kuid pääasi seisab vaheliha liikumises. Ainult vaheliha hingamise kaudu tungib õhk kopsude sügavusse ja hoiab hingelõõri ja kõrisõlme vabana ebaloomulikust pingutusest.

Mitmed lauljad suruvad õhku rinnaga. See on halb harjumus: säärase hingamise juures kasutatakse ainult kopsude ülemine osa, kopsude sügavused aga on tööta; laulja ei saa kätte tarvilikku vältust, laul ei ole kandev ja selle tundemärgiks on tihti isesugune suurem või vähem lamba hääle taoline vibraato-tremolo.

Tähendab, rinnasurve (rinnaga hingamine) on laulmise suurim viga.

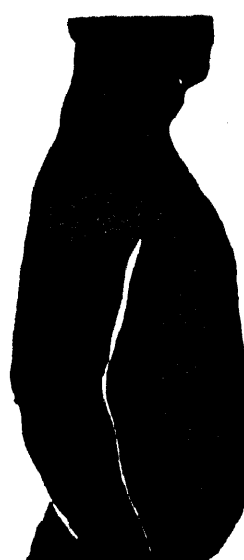
Siin pildid selgitavad asjaolu paremini.

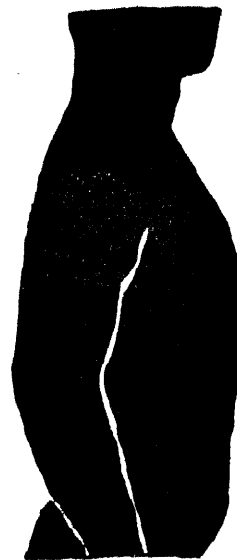
1. Rahulik olek.

2. Hoovõte (vaheliha on liikunud alla, kõht tõusnud ette, kopsud on õhku täis).

3. Väljahingamine. (Vaheliha liigub ülesse, kõht vajub tagasi).

4. Pika heli lõpp.

Vaatkem end hommikul voodis lamades kuidas hingame, kui teeme seda nagu magasime. Kas ei liigu kõht ülesse ja alla; ülesse — sissehingates ja alla — väljahingates? Tähendab, jällegi k õ h t mitte rind! Õigemini öeldes, naba piirkond tõuseb sissehingates üles. Kui

päale sügavat hingamist õhk kõhumusk-
lite kaasabil välja surutakse, kõlab hää-
l põhjalikult; õhku tuleb nagu tuult veski
tiibadesse ja veski jahvatab hästi.

Kõik inimesed ei saa kohe asjast
aru. Kuid kõik inimesed hüüavad, huika-
vad õieti, pandakse aga neid laulma,
käsitavad nad seda kohe „kunstina“ ja
teevad hoopis teisi liigutusi, kui huiga-
tes; sama psükoogiline joon ilmneb
mitme teise vea juures. Lubatagu siin
kohal tähendada, et laulja ei tohi enda
keha ümbritseda riietega, mis loomu-
likule hingamisele takistuseks. Mitmed
arvavad, et vaheliha hingamine ei kõlba
naisele. See on vale arvamine. Nii mehe
kui ka naise õhusurumine sünnib ühte
moodi. Rinna hingamine teenib tähele-
panu ainult kui ime selle tõenduseks,
kuidas korseti sisse pigistatud kehast
isegi häält võidakse välja suruda.

Kõhu muskleid tarvitades teevad
mõned vea selles, et algavad väga
madalalt. Kõhu alumised musklid
olgu vabad. Tarvitada ainult väikest ala
naba kohal. See olgu nagu lõõts, mis
hoovottes kaugeneb, ja väljahingates
sisse vajub. Rind ei tarvitse, ega
tohi liikuda. Nimelt ei tohi kopsu-
sid väga täis tõmmata, et tarviline õhk
mahuks nendesse ilma rinnakasti paisu-
tamata. (Rind võtab ka osa, iseäranis
alumised küljekondid, kuid nende päale
ei tohi alguses tähelepanu juhtida; need
liiguvad iseenesest kui päaliikumine on
õige, teeb aga suurt kahju kui nendest
hakatakse palju juttu tegema. Nende
liikumine on kõrvaline. Pääasi on
kõht!).

Kui laulja on hääle tugemises (õhu
surumises) niivõrd kaugele arenenud,
et ta võib vabalt enda kõhumuskleid
juhtida hääldades lühikesi aa, aa, aaa'sid ja
teisi häälikuid ning vahel harva katsunud neid
umb. 10 sek. välja pidada (terves hääle ula-
tuses) — on hakatus hää. Kui vältuse saavu-
tus tõuseb kunni 20-ne sek., võib väga rahul
olla; sellest aitab, kuid võidakse minna ka
kaugemale, 30-ne sek. ja edasi, mis oleneb
isiklistest omadustest: keha ehitusest, kopsude
suurusest j. n. e.

Mõnikord juhtub, et sissehingamine nagu
õieti oleks tehtud, kuid hääle on siiski lühike
nagu rinnasurujatel. Nad ei oska häält alata,
õhku läheb asjata kaduma, enne kui häälepa-
lad värisema on hakanud. Õhk on laulmise
juures kallim kui kuld. Mida vähem vett või

Kontrabassi mängija Ludvig Juht.

tuult, seda halvemini jahvatab veski! Sissehin-
gatud õhku ei tohi lasta „põgenema.“ Et seda
õnnetust ära hoida, peab õppima õhku „sulgema.“
Seda tehakse järgmiselt:

Mõnes eesti murrakus on tarvitusel järsk
lõpp sõnades (enamasti käskivas kõneviisis,
soome keele üldine omadus), n. n. aspiratsioon:
laula', istu'. Harjutakse iga täishäälikut sarnase
aspiratsiooniga algama, siis ei lähe õhku asjata
kaduma ja hääle kõlab kohe alguses täielikuna,
kindlana.

Kui hääle sulgemine aspiratsiooni teel ei
ole küllalt arusaadav, siis võib tarvitada teist
abinõu: sissehingatud õhk sulgeda „hop“ sil-
biga. Harjutada seda mitu korda, siis katsuda

sama teha ilma viimase umbhäälikuta, („ho“), nõnda et suu lahti jääks kuid häälepilu suletaks. Edasi harjutatakse häälepilu sulgemist hoo- pis ilma silbita: tõmmatakse õhk sisse ja peetakse kinni. Klassi õpetuses on kõige kohasem „hop“, „ho“ abil õhu sulgemine arusaadavaks teha. Alguses lastakse õhk (pääle õhu sulgemist) korruga välja, kuidas juhtub (kostab midagi „ahhhh“ sarnast). Kuid kohe, kui viimane võte käes on, surutakse õhk välja „ts“-ga, kus keel oleks mingisuguseks takistuseks hammaste ees, et õhk korruga välja ei pääseks.

Mis on siis hää hingamise tunnused?

Õhku nõnda palju et sellest jätkub, nagu terves lõõtsas kunagi; sellest järgneb hääle kindlus ja kandevus. Ja kõige selle välispidi- seks tundemärgiks tasane vibraato, umb. 5—6 korda sekundis. (Ei tarvitse kurb olla kui vib- ratot ei olegi).

Õhu väljalaskmist pääle „ts“ hakatakse harjutama mingisuguste helidega (c'-st alates). Et juhusliste helide harjutamine igavaks ei lä- heks, võiks seda järgmiselt teha:

Seda peab laulma pikkamisi; esimesed kolm heli (c', c', c') igaüks ise hoovõtega, et kõhusurvet arendada. Iga vibu vältus lauldakse ühe väljahingamisega. Pausi kohal uus hoovõte. Häälikuna võib olla ükskõik missugune (e, i, l, m, n, r). Harjutust võib ka transponeerida (Cis-, D-, Es-, H-, B-, j. n. e. duurides).

Alguses ei ole vaja tähelepanu säadmis- se juhtida, kuidas hääle kõlab. Pääasi, et laulja esiteks korralikult õhuvooluga ümberkäima õpib. Igaüks on ju varem muidugi laulnud kuidas oskas ja rohkem ta ära ei riku, kui hingamise harjutuste ajal veel mõne tunni vanamoodi laulab. Alles siis, kui laulja tunneb, et ta rahul- davalit kõhusurvet juhtida suudab — seda näitab kell — peab hakkama häält säadma.

Hingamine ja häälesäadmine koolis käib üldpõhimõtetes kokku täiskasvanute õpetami- sega. Võtan selle tõttu põhjalikumalt kõne alla laste häälesäadmise.

Häälesäadmine koolis. Häälesäad- mise otstarve on 1) kujundada lauluhääl ilusa- maks, kõlavaks ja kandvaks, 2) teha hääleandmine kergeks (millega on ühen- duses õhutagavara kokkuhoidmine) ja harjutada laulma ilma hääle elundite väsimata.

Koolilaulmises on viimane iseäranis tähtis. Ei ole ju koolis nii palju aega, et häält täieli- kult koolitada, kuid nii palju peab ikka aega leiduma, et lapsed laulma õpiksid, et laulmine neid ei väsitaks. Hääle elundite väsimine on üks suurim laulu vaenlane. See oleneb vale hääleandmisest ja rikub hääle elundid, teeb need jõuetuiks ja haiglasteks, viib isegi kunni tiisikuseni; kuna õige hääleandmine hääle sün- nitajaid ja üldse tervist kosutab. Seda tõenda- vad arstid. Häälesäadmine koolieas on veel ka selle suhtes väga tarvilik, et lapsepõlves õpitud viga täiskasvanuna raskem ära paran- dada on.

Häälesäadmise tund korraldatagu nõnda, et see lapsi huvitaks, lastele hirmuks ei oleks ja et lapsed selle tähtsusest aru saaksid. Ise- äranis hingamise harjutusi naervad lapsed algu- ses, kuid paari-kolme tunni pärast jätvad nad oma „kergemeelsuse“ järele ja harjuvad nende tundide nagu hariliku koolitöö pääle vaatama.

Harjutused ei tohi alguses pikad olla, ainult 1/2 min. Vähehaaval võib aega pikendada kunni (ühe kuu pärast) 3—5 min. igas laulutunnis. Väga hääle oleks hingamise harjutusi pidada igal hommikul klassi süsteemis).

Häälesäadmist on kohasem harjutada just enne laulu õppimist, et selle tagajärgi kohe tegelikult proovida võiks.

Nii istudes kui ka seistes olgu lauljal loo- mulikult sirge (mitte pingutatud!) seisang.

Laulu harjutades lauldagu alati tasa, aga selgesti ja kõlavalt. Karjumine rikub hääle- säadmise tagajärjed ära. Ka kätteõpitud laule ei tohi tugevasti laulda kunni häälesäadmine kaunis kindel ei ole.

Korralik häälesäadmine kergendab ka häälemurdmist, mis iseäranis mehe elus üks tähtsamatest ajajärkudest on.

Enne häälesäadmist seletatakse lastele, mis on õige hingamine ja selle tähtsus.

Hingamise harjutus: Tähtis on, et lapsed esiteks õpivad tundma vaheliha liiku- mise välispidised tundemärgid. Selleks järgmi- ne harjutus:

I. a) Õpilane istub sügavalt toolile, nõnda et terve selg tooli seljatoes kinni on. b) Võtab (sirgelt istudes) kätega tooli tagumistest nurka- dest kinni. c) Keha ülemine osa (selg sirgena!) sirutatakse nii kaugele ette kunni käed lubavad (pääd püsti hoides). Mitte lubada ebaloomulikku

pingutust! Selles seisangus ei ole õlgadel ja rinnal võimalust liikuda ja vaheliha hingamisviis on iseenesest kindlustatud. Sarnases seisangus hingab õpilane kindlasti õieti ja tunneb seda ka ise. Hingatakse nagu allpool on näidatud.

II. a) Õpilane seisab loomulikult (mitte pingutatult), rind pisut (mitte palju!) ette. b) Paneb pahema käe kõhu päale, parema rinnale, et paremini näha kuidas kõht liigub, mitte aga rind ja õlad. c) Suu vähe lahti. Nüüd järgneb hingamise harjutus ise:

I. võte: Väljahingamine. Kopsudest lastakse hääleta, pikkamööda õhk suu kaudu välja, kuid energiliselt. Rind püsib paigal, kõht vajub sisse.

II. võte: Sissehingamine. Õhk tõmmatakse kärmelt nina kaudu sisse. Kõht paisub. Seega on vaheliha hingamine saavutatud.

III. võte: Öhu sulgemine.

IV. võte: Väljahingamine. Alguses hääleta, nagu I. võttes, pärast mingisuguse heli pääl.

Thp! Harjutada alguses mitte rohkem kui 2—3 korda järjestikku.

Sissehingatagu nobedalt ja võimsalt.

Häälepaelad ja kõrisõlm. Häälepaelteks nimetakse kaht kõrisõlme sees asuvat liha voldikest. Hääleta hingamise juures on nende ääred lõdvad ja paksud, aga häält tehes tõmbuvad need pinguli üks teise vastu nõnda, et ainult kitsas pragu vahele jääb. Kui õhuvool pingutatud häälepaelte vahel kokku surutakse ja murtakse, hakkavad häälepaelad värisema, mis oma korda ka õhuvoolu lainetama paneb. Nõnda sünnib hääli. Hääle tugevus ripub sellest jõust, millega õhuvoolu häälepilust läbi surutakse. Niisugust õhku, mis ei kõla, ei helise (kui häälepilu liiga lahti on), nimetaksime „põgenevaks“ või „kõrvalõhuks“; see annab häälele kähiseva tämbri, mida ei tohi olla.

Heli kõrgus ripub sellest kui tugevasti häälepaelad pingutatud on. Häälepaelu meie ei näe, kuid loomusunniliselt oskame neid vastavalt pingutada tarviliku helikõrguse saavutamiseks.

Pingutamise viisi järele võime märgata iga inimese hääles kaks „registrit“: rinnaregister ja pääregister. Rinnaregistris värisuvad häälepaelad terves pikkuses, pääregistris ainult osa (Viimast nimetatakse meestel falsettregistriks). Naistel ja lastel ei ole vahe nii kergesti märgatav kui meestel. Seda vahet peab püüdma tasandada, et see ei oleks laulmisele takistuseks. Harjumata lauljal viskavad häälepaelad järsku ja kuuldavalt endid ühest registrist teisse. Säärane

hakiline muudatus hääle tämbri on väga inetu. Et seda ära kaotada, püütakse moodustada n. n. segaregister, millega saadakse kätte ühine tämbri terves hääle ulatuses, n. ü. üksainuke register. Lühidalt öeldes seda teatakse nõnda, et hoides alal pääregistrile omane häälepaelte ja kõrisõlme seisang, harjutatakse häälesäädmist ülevalt alla.

Säärane üldregistri arendamine on ju lapse põlves väga tarvilik.

Kaja (resonans). Heli, niisugusena kui kurgust tuleb, nimetatakse algheliks (primäärheliks), mis aga ilus ei ole. Suu, kõri

Ilmari Hannikainen.

Soome pianist ja helilooja. Esines 26. oktoobril „Estoonias“ ühes R. Kajanusega.

ülemine osa ja nina on inimese hääle kajastajad (resonaatorid). Nende, kajastajate, mõjul muutub meie hääli kajaheliks (resonansheliks).

Resonansheli on kõvendatud, paljundatud, kultiveeritud algheli.

Heli valjus ripub enam kajast kui sellest jõust millega see häälepaeltel läbi on surutud. Resonansi laulmises harjunud laulja võib vähese õhutarvitamise juures, kõige väiksema häälepaelte jõuga sünnitada üsna tugevaid helisid.

Häälesäädmise pääülesandeks on kajaheli tekitamine.

Kaja ripub sellest, missugust teed õhuvool kurgust juhitakse. Kui see juhitakse otse ninasse, sünnib inetu ninahääli. Kui see juhitakse tagu-

misse pehmesse suulakke, tunneme hääle kurgus, (see viimane tee on meie austatud meeslauljate hulgas leidnud väga suurt lugupidamist) j. n. e. Oieti juhitud heli liigub pääõõside poole. Et seda sinna viia, peab ninaõõside ees olevat auku laiendama nii palju kui võimalik, et suu- ja ninaõõs muutuksid üheks terveks kajaõõsiks; kurgu nibu tõmmatakse ettepoole, et ninaõõsi auk avaneks. Nõnda juhitud heli nimetatakse otsaesisse juhituks. Peab endale ette kujutama ja tundma, et heli on otsaesises ja peab seda sääl hoidma. Siin kohal peab tähendama, et hambad väga hääd resonaatorid on. H. Klemetti soovib õhuvoolu otse hammastesse juhtida, kust see õõsidesse murdub ja ilusa otsaesise kaja annab.

Õige kaja annab siis hammastest otsaesisse juhitud heli, mitte kunagi kõri. Kuid peab väga ettevaatama, et nina resonans ei kerkiks domineerivaks. Nina kaja pandagu suu kajaga (hamba kajaga) pooleks. Kui hääle ju nii kui nii väga ninas on, (mis tuleb sellest, et kurgu nibu lõdvalt ripub), peab väga kõrvaldama harjutusega: [^]mmaa.

Õige hääleandmine on väga lihtne asi sõnadega seletada, kuid siiski on laulmine pääle seletust niisama raske kui ka enne seda. Laulmise õpetamisel oleks väga tarvilik, et õpilane võiks õpetaja enda poolt eeskujulikkude hääleandmist kuulda. Siis oleks õpilasel võimalik järele teha. Ja et õpetaja kuulaks, vaataks ja parandaks igat üht igas harjutuses.

Kahjuks on see ideaalne häälesäädmise viis klassiõpetuses võimata teostada; see võtaks kõik laulutunnid ja siiski jääks iga õpilase jaoks väga vähe harjutamise aega. Pääle selle nõuaks see õpetajalt endalt väga suurt osavust ja harjumust, missuguseid koolilaulmise õpetajaid suuremal määral vist kunagi oodata ei ole. Viimastel aegadel on isegi niisugust nähtust märgata, et kes juba natukesegi seda kunsti õppinud on, (iseäranis meie lugupeetud ametiõed) kohe endale ette kujutab, et ta kunstnik „solist“ on ja temal muidugi kohane ei ole koolis (iseäranis algkoolis) laulu õpetada.

Klassiõpetamises peab talitama nõnda, et iga õpilane suudaks ise tähele panna ja ennast arvustada, millal ta oieti on laulnud ja millal valesti. Sarnast metoodi soovib saksa lauljapäädagoog Th. Paul koolis tarvitada. Tema kool algab niisuguste harjutustega, mis iseenesest õige heli juhtimise tagatiseks on; nende najal (nende kaja alal hoides) mindakse vähehaaval kaugemale. Iga kord võib õpilane ise arvustada, millal temal n. n. otsaesise kaja on muu-

tumata püsinud ja millal muutunud. Muidugi mõista on õpetaja enam-vähem säetud häälelastele väga suureks eeskujuks.

Järgmises nr. häälesäädmist süstemaatiliselt. (Järgneb.)

E. Mesiäinen.

Meie kirikumuusika seisukorrast.

(Järg).

Luther ütles: „Mina annan muusikale teoloogia kõrval järgneva aukoha.“ Muidugi on loomulik, et teoloog (Lutter oli ju teoloog) oma ala kõige tähtsamaks peab, niisama kui muusiker — muusikat, filosoof — filosoofiat, meedik — meditsiinat, tehnik — tehnikat j.n.e. Igaüks neist säeb teised alad madalamale. Samuti ka Lutter, kuid meelitav on, et ta muusika esimesele kohale asetab (nii teadustest, kui kunstidest) kui ta ütles: „Muusika on üks kõige kaunimatest kunstidest. Ta kihutab kõik kurbuse kaugele. Noodid muudavad sõnad elavaks.“ Ehk teisel juhtumisel: „Üks Jumala kaunimatest ja ilusamatest annetest on muusika, mida saatan sugugi ei salli, sest et see kõik kiusatused ja kurjad mõtted eemale ajab. Kurivaim ei kannata seda mitte.“

Lutteri enese sõnade järele kandis tema reformatsioon kirikumuusika alal katselist laadi, ning tema eeskirjad pidid olema ainult häätahtlikkudeks nõuandjateks. Nagu haritud inimene sai ta aru, et tema muusikas niivõrd kompetentne ei ole, kui üks tõsine, haritud, anderikas muusiker, ja et kogudustel, koguduse esitajatel, koguduse teenistuses seisvatel muusikeridel, köstritel, pastoritel, ja rahvastel mitmesugused muusikalised kalduvused, maitse, muusika arendamise ja harrastamise võimalused j.n.e. on. Muidugi mõista, rääkis Lutter muusikast, kui niisugusest, mis oma põhitoonis religioosne on, nagu võis tõsine olla ainult religioos põhitooniga usk ja filosoofia.

Kas asub aga meil eesti evangeeliumi kirikutes (olgu see protestantistline ehk mitte protestantistline, § 3) muusika aukohal? — Ei! (Väljaarvatud mõni üksik kirik). Meie kirikutes on enamalt jaolt halvad orelid; suurem osa orelimängijatest on kehvad, kes vaevalt koraali suudavad lihtsal viisil äramängida. Eesti kirikutes on minu teada ainult kaks kõrgema haridusega organisti, kuna jumalasõna kuulutajad kõik kõrgema haridusega peavad olema. Meil puudub köster-organistide kool või vaimuliku muusika institut, kus küpsemaid jõude ettevalmistada. Kiriku laulukoore on

vähe ja needki ei või kiidelda ei oma lauljate arvuga, juhatajaga, lauljate hääle kvaliteediga ega oma repertuaariga. Hää kiriku koor olla Rakveres, mida aga kahjuks kuulnud ei ole. Samuti toonitati kirikupäeval Tartu Pauluse koguduse eeskujulikku laulu, mis olla neljahäälne. See neljahäälne laul on aga hädast väljakasvav (sest kogudusel puudub orel) ja mõjub oma hääle tasakaalu puudusel enam veidralt kui tõsiselt.

Kiriku kontserte pandakse vähe toime ja needki kannavad juhuslist ilmet. (Väljaarvatud oreliõhtud Tallinna Jaani kirikus. Ka Tallinna Kaarli kirikus algavad mõne kuu pärast järjekorralised vaimulikud kontserdid, kui uus orel valmis saab ja kiriku remondid lõpul). Liturgilised jumalateenistused on muusikaliselt monotoonsed ja labased, rahvalisest kirikumuusikast ei saa aga rääkida, sest teda pole olemaski. Pole siis ka ime, et intelligents ikka enam ja enam kirikust eemale jääb ja see harilik kirikuline väärtuslisemat muusikat üldse hinnata ei oska, ning anektoodiliselt oma arvamist avaldab. See oli ühe meie tuntud oreli-mängija kontserdi puhul, kus muuseas kanti ette koraali-variatsioonid. Inimene, kes on kuulnud küll koraali, kuid mitte kunagi variatsiooni, jõuab otsusele, et mängija halb on: „Algas ja algas kümme korda viisi, kuid lõpuni ei saanud.“ Selles pole aga kuulaja süüdi, vaid olud.

(Järgneb.)

Peeter Laja.

Muusika ja kaasaeglased.

On harilik nähtus, et seda kunagi otsekohe-selt hinnata osata, mis teatud ajajärgu raamidest kuidagi üle peaks ulatama. See vaade on maksev nii hästi vaimlisel kui praktilisel alal. Kõik ülesleidjad ja uuendajad peaaegu erandita on pidanud kannatama tänamata seltskonna pilget ning ühtlasi ka suurt häda ja puudust oma iseseisva mõtlemise tõttu. Sagedasti on aga ka ideed elu maksnud.

Tahaksin siin kohal tuua mõne näite, kuidas muusikas loovaid jõude nende kaasaeglaste poolt kurjasti hinnatud, söimatud ja häbis-tatud on.

Üks õnnetum helilooja selles mõttes oli läinud aastasajal Richard Wagner. Kuna praegust Wagnerit kui tähtsamat ooperi komponisti kõrgelt hinnatakse, pidi ta oma eluajal palju sõimu ja pilget välja kannatama. Tolleaegsetest shurnaalidest võime leida lõpmatuseni karrikatuure ja hirvitamist tema kohta. Võib isegi ütelda, et need mõnitamised oma üliküllusega

juba tollel ajal maigu kaotama pidid. Nii näidatakse, kuidas Wagner noot-peitliga kõrva kallal lõhub (L'Eclipse, 18. apr. 1869); demonst-reeritakse kurdiks jäämist „Tannhäuseri“ kuu-lamise järelduse! (Journal amusant, 4. mai 1861), võime leida terve „Tannhäuseri“ parodiagi; soovitatakse liikumise abinõuna Wagneri muu-sikat, mida kuuldes igaüks oma jalgade väle-dust katsub; näidatakse, et tema muusika muud midagi pole, kui üks suur saag publi-kumi kõrvade mahalõikamiseks (Die Bombe, 1876); antakse orkestriks tuubakujulised piira-mise suurtükid, kus juures Gailhard torupuhasta-ja ning Lamoureux tulesüütaja osa etendab (Crand-Carteret 1891) jne. Keegi paneb teda isegi kasside, koerte ja pörsastega, portsellaani ja klaasi lõhkumisega ning muude sarnaste asjadega kontserteerima. (Kikeriki, 1875), mis juba banaalsusesse ulatab. Wagneri populaar kontserdiks 27. dets. 1869 soovitab „Charivari“ publikumile istmeid kettide ja lukkudega, et plehku ei saaks pista. Temale ehitatakse ausamaski, kuid koos Lachneriga. Tolleaegne muu-sika ajakirjanik ja kriitik Tappert läheb koguni nii kaugele, et Wagneri sõimamiseks sõnaraa-matu välja annab, kus tähtede järjekorras kõik-võimalikud sõimusõnad esinevad. Ka esteet Hanslick ühes Lindau, Kalbecki ja Speideliga on Wagneri vastane. Ühe sõnaga—Wagner ei kõlba kusagile, tema koht on hullumaja.

Kui aga Wagner suri, ilmusid mahategijadki austamisega, siis vast alles hakati tema tööd tõsisemalt hindama. Kuid see oli pärast surma, nagu ikka.

Palju paremini pole käinud ka Hector Berlioz'i käsi. Tema „Troojalane“ leiti härgade tapmiseks kohane olevat (Charivari, 22. nov. 1863), mõnitati tema orkestri kokkusäadet ning pandi dirigeerima suurtükkidega varustatud puhkpillide orkestrit (Concert à mitraille). Pärast surma muutus hindamine temagi suhtes. Sel puhul toob Viini ajakiri „Kikeriki“ tabavalt kaks karrikatuuri: esimeses pillutakse Berlioz'i tema eluajal kividega, teises ehitatakse samadest pillutud kividest ausammast. Nii see ka oli!

Suur pianist ja helilooja Franz Liszt oli sagedase pilke alune oma mungaseisuse pärast. Ühelt poolt kujutati teda taevases päikese säras, kui jumala püha meest, teiselt poolt aga — rapsoodiade, marsside ja czardasite autor, sääre-marjadeni aurahadega ehitud kontsertant, „kaheksakäeline“ pianist. Üks kord ratsutab ta emaeesli seljas, ordumõök võöl, teine kord on oma väimehe Wagnerile tema ideede propa-geerimisel ratsuks jne. Kas oli seda tarvis?

Anton Bruckner on pidanud kannatama põhjendamata mõrudusi (Hanslick, Kalbeck,

Heuberger), Edvard Grieg sai Kopenhagenis tänuks madamune, Skriaabini peeti ja peetakse veel praegustki anarkistiks ning hullumeelseks jne. jne.

Kuid kas ei kordu meiegi päivil sama nähtus? O, ja! vaadake ainult ümber.

E. S.

Muusikaline A, B, C. *)

ehk:

Mida Meistrite kuulamise juures tundma ja ütleva peab.

Sissejuhatus asjatundjale, kes sellest midagi aru ei saa.

Huber (Daniel, François, Esprit). Lugupeetud isik. Enthusiasm on üleliigne. Jätkub, kui sellest komponistist lugupidamisega räägitakse.

Tähtsamad teoksed: Nende üleslugemine läheks pikale. Üldiselt peetagu silmas, et kõik, mis mitte teistelt ei ole, Auberi oma on. Ta töid kantakse tihti ette koomilises ooperis. Vahest tuleb ka suures ooperis „*Keeletu Portitschist*“ ettekandele.

Hindamine: Üks vastuvaidlemata prantsuse talent. Kui kergesti võluv. Tuleb ette, nagu oleksid ise seda komponeerinud. Need värsked, elastilised motiivid! Kui hõlpsasti võib seda mõista!

Ülalpidamine kuulates: On lubatud rääkida, hajameelne olla, tarvitada lornjetti, kõhida, nina nuusata jne. Võib isegi kaasaümiseda viisisid, mida näitelaval ettekantakse.

Beethoven (Ludvig van.). Vägev geenius! Kumardada tema ees sügavaima aukartusega! Mingisugust vastuvaidlemist! See on kord juba nii.

Tähtsamad teoksed: Sinfoniad, sonaadid, kontserdid; kõik tööd suurima ning tõsiseima huviga. Mõned (?) ooperid. Teda kuulatakse pea ikka suurteil orkestri kontsertidel. Päälese mängivad Beethovenit mõned suured pianistid, klimberdavad aga kõik asjaarmastajad.

Hindamine: Imeilus! Suur kui maailm! Gi-gantne! Kolossaalne! Ilus, ilus, pörutavalt ilus!!

Ülalpidamine kuulates: Sügavaim koonduvus! Peab pingutatud tähelepanu nägemal Pühalik vaikus! Sügav äritus avaldub vaevalt märgatavas päävärinas.

Berlioz (Hector). Jäi arusaamatuks omal eluajal. Pääle ta surma on meie kõrvad harjunud koguni teistsuguste asjuga. Antagu talle õigus olla kaunis kõva ja hiigla huvitav.

Tähtsamad teoksed: *Fausti hukkumine. Troojalased.* Fantastiline sinfoonia. *Fausti hukkumist* kantakse ette igal aastal kord „Concerts populaire'is.“ Õieti ei ole ju mitte kerge seda segamini paiskamist väljakannatada — kuid seda peab.

Hindamine: Haruldane! Nii haruldane, kui võimalik! Milline julgus! Milline hulljulgus! Need kõlasobitused on enam kui metsikud. Võib tulla arvami-sele, et see on hullumaja kontsert... Haruldane! Haruldane!

Ülalpidamine kuulates: Vaade metsik ehk poolmeeletu... Käed kramplikud... Kõri kuivaks jää-nud... Ja kõrvadesse niipalju vatti, kui vähegi mahtub.

*) Nimetatud kirjutus ilmus 1881 a. „Vie parisienne'is“, iseloomustab ja hindab lõbusal kujul komponiste, andes publikumile näpunäideidki nende muusika kuulamisel. Tlk.

Chopin (Frédéric.) Teda peab tingimata armastama, nagu Musset'd.

Tähtsamad teoksed: Suur hulk klaveri töid. Kannavad hästi ette mõned kuulsad pianistid. Printsess Marzelline Czartoriska, üks teda üleelanud õpilastest, peetakse kõige õigemaks tõlgitsejaks. Võib aga sellegipä-rast mõne teise ettekandeviisile, nagu Rubinsteinil, õi-gust anda.

Hindamine: Armastusvääriline! Peab alluma armastusväärilisele nõiduvusele... Kas pole teie päris pöörane?

Ülalpidamine kuulates: Pööratagu silmad võimalikult üles, nii nagu Sarah Bernhard teeb, kui ta omi armsaid salmikuid loeb. Lastagu pääle selle vähe kibe naeratus huultel mängida.

David (Félicien). Meeldib üldiselt, tänu tema alati algupärasele, kuid sümboolsele riietusele.

Tähtsamad teoksed: Kõrbe. Sinfoniiline ood. *Lala Roukh*, ooper. — Kantakse ette ikka jälle publi-kumi suureks rahulduseks, kes seeläbi suurema vae-vata ja kuluta muinasjutulisse, päiksepaistelisse hommi-kumaale sattub.

Hindamine: Võib uskuda, et oled ise sääl! Kas ei kuule teie kaameli astumist? Kas ei näe teie fatamorganat? Ah, see tolm! Ah, nüüd läheb mööda karavaan! Kuidas on pööraselt kuum!

Ülalpidamine kuulates: Kui võimalik, istutagu maas, jalad risti, nagu araablastel, ja lastagu end magama uinutada, eemale kandvast hirmsast unest.

Delibes (Léo)... see oleneb sellest... Iga üksik võte iseseisvalt vaadates on täiuslik. Aga tervik mõjub ajajooksul igavana, ühetoonilisena. Pääsajalikult oli tal õnne balleti alal. Peetagu „Coppeliat“ julgesti meistriteo-seks, mida ta kunagi enam ei saavuta.

Tähtsamad teoksed: Ballett „Coppelia“ ja *Sylvia*. *Jean de Nivelle*, ooper. — Publikum, kes noorele meistri-le suure häätahtlikkusega vastu tuli, ei väsi iialgi kuulates tema teokseid. Aga muidu oldakse ju noorte vastu umbusklik!?

Hindamine: Kui ilus ja suursugune! Ei sar-nane millegile! Tema on läbi ja läbi ta ise Tema muusika teeb kuulaja tõesti õrnaks.

Ülalpidamine kuulates: Niiskelt läikivad silmad! Aegajalt lastagu kuuldavale vaikne „Kui ilus!“

Flotov (Freiherr von). Kaunis keskpäraselt hinnatud. Räägitakse temast samase ükskõiksusega, nagu sellest, keda ainult nägemise järele tuntakse.

Tähtsamad teoksed: *Martha*. Mängitakse veel vaevalt. Ainult harva laulab armatsedes väike pan-siooni preili romansi viimsest roosist. See on kõik. Romans on aga üks iiri rahvalaul.

Hindamine: No ja... Muidugi... Ma ei ütlen ju midagi! See on ju selge — to kord kui teoksed uued olid... Aga tänapäev? jne.

Ülalpidamine kuulates: Nii kuidas teile meeldib. Kuid õieti võite rahul olla, vaevalt kantakse teda veel ette.

Gounod (Charles, François). Mitte ühte vastuvaid-lejat! Kõik ilm on kaasakistud! Heljuge vaimustuses maailmaga.

Tähtsamad teoksed: *Faust*. Siis Faust. Ja ikka Faust. Faust on terve Gounod. Õieti ei saagi la-valt ära. Mängitakse terves haritud ilmas. Mängitakse vist igavesest ajast igaveste. Igaüks laulab seda, igaüks mäletab seda pääst.

Hindamine: Igasugused võimalikud ja mõel-davad hüüdsõnad! Mis vaimustuse sõnadest kellegile meelde tuleb, öeldagu julgesti välja. Alga ideaaliga ja tõuse jumaluseni!...

Ülalpidamine kuulates: Kõverdatagu end kramplikult siia-sinna väänates. Värisetagu, lödisetagu

ja avaldatagu üldse kõige hirmsamaid vapustusi . . . Ning siis ümissetagu vaimustuses arusaamata hääliitsusi: mmnoo! nnounm! nagu see, kes ülisuurest joobumusest lahenemisele läheb.

Halevy (Fromental). Rõõmustas end kord suurest kuulsusest; nüüd on vähe moodist ära. Igatahes räägitagu temast suurima lugupidamisega inimeste juures, kes tema ajal *Juutlanna* esietendusi läbielasid. Muuseas tarvitseb teil ka ainult juudi neiu tunda.

Tähtsamad teoksed: *Juutlanna* (tõesti mitte unustada!) *Guido ja Ginevra*. *Tsüpri kuninganna*. *Välk* (üks pärlil). Mu jumal! Antagu andeks. Unustasin *Karl VI* ja *Musketiir*; need ülesäritavad meloodiad jutustusest kadunud taskurätist. *Juutlanna* kantakse harilikult ikka debüütidel ette. Ilus instseneerimine! Jäänust mängitakse veel provintsis ja vanad asjaarmastajad kuvavad siis hullustusse.

Hindamine: Hää! Tõesti hää! Tõsiselt hää! Suur täius. Kindel enesetunne situatsioonides, haruldane nähtus muusikeri juures.

Ülalpidamine kuulates: Kõige parem, valitagu looshi tagumine osa, nõjatatagu pää vastu müüri, kuni on leitud mõnus istang, et unistada. Siis unistatagu nõnda palju, kui orkestri valjus seda lubab.

Herold (Ferdinand). „Vaimukas“ komponist, ütlevad biograafiad. Armastan seda sõna, mis vanadele teadlastele ja professoritele nii hinnaline on. See on kõigile sünnis: lauljale, mehaanikerile, luuletajale, taskukunstnikule, muusikerile . . . vaimukas! Üks veniv mõiste, kuid lõpuks tõesti rumal. Igatahes võtke see vastu, ja kui Heroldist räägite, siis ütelge rahulikult: üks vaimukas komponist!

Tähtsamad teoksed: *Zampa*. *Kirjutaja aas*. Meie koomiline ooper jääb *Kirjutaja aasale* truuks. Eeskujulik ettekanne pruutpaarile, samuti kui *Valge daam*.

Hindamine: Liigutav! Olen rabatud! (Seda üteldagu silmapilgul, kus Isabella laulab: „Mu nooruspäevade mälestus! . . . Tore! (Selleks valitagu moment, mil Ninett laulab: „Kui õitseb elu!) . . . Nooruslik . . . Kevadised õhud . . .“

Ülalpidamine kuulates: Võib jalgadega ehk kätega takti kaasa lüüa. Üldiselt katstagu kõik aeg millegi lõbusa päälle mõelda ning selle juures vaimukalt naeratada.

Joncieres (Felix, Lutger, Victoria, de). Mul peab ju ometi keegi ka J tähe all olema. Oleksite meelsamini Jomelli võtnud? . . . Jomelli!!! Näete siis! . . .

Tähtsamad teoksed: Ooper *Dimitri*. Seda mängiti Gaité-teatris, mis sel puhul lüüriliseks kujundatud oli. Selle osaga algas Lassalle'i kuulsus. Esietendus oli 1876. Järgmise aasta algul, nagu teie juba teate, ehk minult teada saate, dekoreeriti autor. Rohkem ma ei tea. Jät kub sellestki, et sama palju teate kui mina.

Hindamine: *Dimitri*? Arvatavasti vene sisu. Nii oleme küll Moskvas? . . .

Ülalpidamine kuulates: Ülearune. Teie ei saa seda kunagi kuulda.

Kreutzer (Rudolf). Ei tarvitse vabandada, kui te otsekoheselt tõendate, ei teie sellest komponistist senini midagi ei teadnud.

Tähtsamad teoksed: *Ladoiska* ehk *Tartarid*. Hingatakse vabalt! Ah! Üks kaunis päälkiri hillisuvele . . . Na, ja siis *Ipsiböö!* See kutsus teie mälusse *Coralia poja* esile. Ja, Kreutzer on kõik muusikasse valanud. Ja, tõesti! Sellest kõigest ei kuule aga midagi enam. Kuninganna Marie Antoinette nimetas Kreutzeri kuninglikus kappelles esimeseks viiulimängijaks . . . Sellest küllalt.

Hindamine: Kas ei olnud see sama Kreutzer, kellele Beethoven oma imeilusa sonaadi — viiul ja klaver — pühendas? Õigus! Ah ja, sellepärast oli mul see nii! . . .

Ülalpidamine kuulates: Loen ühes biograafias, et Kreutzeri kaheosaline ooper „*Franz I ehk saladusline pidu*“ publikumi poolt niisuguse külmusega vastu võeti, mida häätahtlisel lugupidamiseks nimetatakse. Ja see oli 1807. Selle järele võite otsustada, kuidas sarnast muusikat tänapäev oleks võetud.

Liszt (Franz). On omalajal oma isepärase mänguga metsikud kired lahti päästnud. Nüüd on ta nooremile ruumi teinud, omab siiski aukoha nendes, kes teda kord kuulnud.

Tähtsamad teoksed: Terve rida klaveripaladid, rapsoodiad mustlaste iseloomus. Kaunis värvirikas. Teoksed, mis kirjutatud 15 sõrmele, pole igaühe jaoks, ilmuvad aga järjekindlalt kontserdi eeskavades.

Hindamine: Paneb imestama! . . . Uskumata! . . . Võite julgelt ütelda: Täiesti meeltrabav! Kuigi mitte elegant.

Ülespidamine kuulates: Vaadake mängijat äritatult. Siis vaadake teatava kaastundmusega enese sõrmede pääle ja ütelge viimaks rahuga: Önn, et mul ei tarvitse end sarnaselt piinata!

Mozart. Teda armastatakse meeletuseni, ehk leitakse vananenud olevat. See on maitse asi ning temperamendi küsimus, oleneb ära ka muusikatõust. Tehtakse sellepärast hästi, kui enne enda arvamise avaldamist teiste omad ära aimatakse. Ühed ütlevad: Missugune geenius! teised: Tal oli kindlasti lapselik süda ja hää seedimine! Seetõttu millalgi ülesäritavaid vaimustusi.

Tähtsamad teoksed: *Don Juan*. *Pulm* (jätke vahele see iseenesest mõistetav: Figaro). *Nõiavile*. Mozartit kuulatakse suures ooperis, kui üks ilusasti kasvunud bariton end häämeelega herra Leporello's imetleda laseb; koomilises ooperis, kui madame Carvalho oma jälle kord ülesastumise iha mitte enam tagasi tõrjuda ei suuda. Kodus . . . ja see on kõigest kõige pahem . . . kaks noort õde, kes neljakäeliselt sinfooniaid ja sonaate mängivad, armutalt ainsama kordamiseta; ehk hellitatud asjaarmastaja, kes omal viiulil kontserdi maha nühib, kus teda vahest vaene kurat saatma peab.

Hindamine: Kui lõbus! Lõbususe tipp! Need meloodiad, nii lihtsad, puhtad, selged! Ühiselgus, -puhtus, -lihtsus!

Ülalpidamine kuulates: Kuulatagu pingutust avaldamata. Aegajalt võib kinnise suuga mingisugust hääliitsust teha, mis rahulikult sööva lamba määgimist meelde tuletab, sellega näidates, et nende rahulikude meloodiate mõjul karjarõõmust osa saadakse.

Meyerbeer (Ciacomo). Harilikult on tema imetlemises kõik ilm ühel meele. Vastaseid leidub harva. Sellepärast kiitke piirdumata!

Tähtsamad teoksed: *Robert Eugenotid*. *Prohvet*. *Afrikaanlanna*. Need ooperid seisavad pea ikka mängus.

Hindamine: See on läbi ja läbi teatrimuusika. Ääretu suur kõlarikkus! Hiigla lärm! Suur müra! Orkester! Trumm! Kõik elemendid on siin ühendatud. Imestust äratav näitelava efekti tundmine! . . . Ja milline jõud! . . . See inimene-kurat võib peaaegu lõhki litsuda . . . Ning tema rütmide vägivald on tagasi tõrjumatu.

Ülalpidamine kuulates: Tehtakse sarnaselt tõsine nägu, kui oleks testamendi tegemine käsil ja üteldagu ainult kaunis tihti iseäranis pühaliku häälega: Suurepäraline! Muud midagi. Võidakse „r“ kuuldavalt suus veereda lasta. Rohkem õieti ei tohi enesele lubada. „Suurepäraline!“ kõlab hästi ja sellest jätkub kõigeiks.

Mendelssohn (Bartholdy). Teda loetakse klassiliste tähtede hulka. Küsitakse eneselt: Kuidas nii? Ta on pääasjalikult romantiline ja ei seo end harilikude kitsalt tõmmatud ilupiiridega. Ikkagi klassiline.

Selle juurde jäädagu. Teda võib aga sellegi pärast armastada.

Tähtsamad teoksed: Suveöö unenägu. Sõnata laulud. Klaveri palad jne. Vokaaltööd ja kontserdid jne. Mängitakse kammermuusika õhtutel. Iga klaverdaja mängib „Ketrajat“ ja „Fingali koopa“ avamängu.

Hindamine: Missugune vaim! Missugune elavus! Missugune haruldane maitse! Väga palju tuld! Iseäranis haruldaselt peen kurbmeelsuse aimata laskmine!... Ohked à la Byron... Ohked à la Manfred... Kurbus à la Lara. — Ja see scherzo „Suveöö unenäos!“... Missugune sädelev tulivärk.

Ülalpidamine kuulates: Sütinud nägu. Õeldagu kord: Kui hiilgav! Teine kord: Kui poeetiline! Hoollitsetagu selle eest, et see sünniks parajal silmapilgul.

Massenet. Tema seisukoht ei ole veel täiesti otsustatud. Ühed jumaldavad, teised ei tunnusta aga mitte.

Tähtsamad teoksed: *Eva, Maria Magdalena, Piiga*, oratooriumid; *Lahori kuningas*, ooper. Teda kuulatakse suurtel kontsertidel. Paljud asjaarmastajad laulavad ta laule, mis muuseas alati häädele luuletustele säetud on.

Hindamine: Armas! Väga armas! Ootamata efekt!... Koguni isesugune töötamisviis! Natuke üksluine, võib olla. Küllaldaselt iseloomulist värvi... Kas võiks teha veel midagi ehtsamat, kui persia orjade tants *Lahori kuningas* ehk galilea tants *Piiga*?... Võidakse mõelda, et mängitakse toleaegetel pille!

Ülalpidamine kuulates: Teritatagu kõrvu, et midagi kuulmata ei jääks! Hoitagu vaheldumisi parem ja parem käsi kõrva juures. Keha võtku lõtv seisang. Pää pandagu käte vahele, kuna silmad piinalise ilme omandavad. Igal juhtumisel hoollitsetagu selle eest, et näib, nagu oldakse kõigest vaimustatud. Seda ei tarvitse ise aga sugugi uskuda.

Niedermeyer (Abraham, Louis). Tema rinnakuju seisab ühes Suure Ooperi jalutusruumis.* Võimas pää. Olümpialase otsaesine. Ta paistab kaugelt silma. Muuseas, tal seisab nimi all.

Tähtsamad teoksed: Järv. Kes poleks mitte kuulnud laulu järvest? Kes ei ole seda ise laulnud? Olen kindel, et teie ise, — mina muidugi ka. Ennemalt kuuldi Niedermeyeri palju lauldavat, nüüd aga ikka vähem ja vähem. Siiski natuke kehv saak: niisugune üksik barcarolla. Olgu see kui ilus. Sellest ei ole küllalt komponisti nime meelespidamiseks.

Hindamine: „Avab end kuuvalge suveöö nõiduvus. Meie hingame vaikiva suveöö lõhnu, milles midagi salapäraselt maa päälle alla vajub.“ Kui võimalik, õppige see lause pähä. See on ju ainult sõnakõlks, kuid võib kihla vedada, et tal oma mõju on. Ja siis: Need Lambartine'i värsid! Aah! See on kui ambralõhn!

Ülalpidamine kuulates: Aimatagu kõige kehaga paadi kõikumist järele, kuid oldagu merehäiguse juhuseks aegsasti valmis.

Offenbach (Jaques). On inimesi, kes tema partituurid tuleriidal äräpõletaks. See on liialdus. Mis ka öeldakse — jääge ikka selle juurde, et tal andi oli.

Tähtsamad teoksed: *Pariisi elu, Ilus Heleena, Sinihabe, Gerolsteini suurhertsoginna, Röövlid jnel Hoffmanni jutustused.*

Hindamine: Kentsaka, ülemeeliku, lõbustava, hullu olendi ülesleidja. Lubab rumalusi, kergemeelseid naljasid. Aga väärtusline Fortuniose laul ja palju muud sütitavat vaimustust on kui fantastilise destillatsioonini avause pistetud roosipõõsad. Need mõjuvad ainult vastolude tõttu palju kaunimalt.

Ülalpidamine kuulates: Unustatagu igasugune kehahäda. Võib kiigutada end sinna-tänna,

nii kuidas meeldib. Muuseas tehtagu enesele häbelik nägu ette ja pandagu rahutu pahema käe põial vesti käe-väljalõikesse, parem püksitaskusse. Õeldagu: Hullus: ja naeratatagu nähtava häämeelega.

Paër (Fernando). On tarvis üks nimi, et täita täht „P“. Nii on siis see sama hää, kui mõni teine. Ehk oleksite teie eelistanud Pastellot ja Piccinit? Igatahes ei tee see midagi halba, et tunnete üht niisama vähe, kui teist. Võite julgesti öelda: Mull ei ole millalgi juhust onud; ei ole mulle ialgi osaks saanud tema ja tema töid kuulda.

Tähtsamad teoksed: *Kappellmeister*, ooper — Halastan teie pääle *Abielu armastuse* ja *Kelmide koduga*. Viimaseid mängitakse ainult provintsis, nii umbes iga hooaja algul debüüdiks. On ja kaunis kenakesed, aga sõitu ei tasu.

Hindamine: Aah! Tõesti! Ta oli Louis Philipp'i kappelle direktor! Ah nii, jaa, seda ma ei teadnud! Ja ta on surnud! Kahju! Kahju!

Ülalpidamine kuulates: Üleliigne, teie ei kuule temast ial midagi.

Rossini (Giacomo). Jõudu mõõda pillake kiitusi. Pessaro luik, *Villem Tell* looja!

Tähtsamad teoksed: *Villem Tell, Mooses, Sevilla habemeajaja*. Vahest, kui mõnda noort tenorit arvatakse võimises olevat „Jälgige mind“ väljapressima, kantakse *Telli* ette. See on ilus, ja! — ja, see on ilus... Ning see *Habemeajaja*!! Aa, kuradi päralt! Habemeajaja, kõiges omas kauniduses itaallane. Kõik ilm uhab end selles niipalju, kui suudab. Koloratuurid, kadentsid, trillerid, ^{32/32} kargavad igal sekundil igast kõrist. Tunnen inimesi, kellele see kivide pehmendamine on. Teised ujuvad õnnes... Valige nüüd eneste temperamendi kohaselt.

Hindamine. Tõesti päris väljapaistev! Milline tuli. Brilljantne tulivärk! Ja need passashid! Siin on kõik ühendatud: jõud ja ilu.

Ülalpidamine kuulates: Iga takti juures aplodeeri, hüüdega: Bravo! Bravi! Brava!

Schubert (Franz). Armas, kurb magus unistaja!

Tähtsamad teoksed: Laulud, nende hulgas kõigile tuntud ja kõikide poolt lauldud: *Haldjas, Lahkumine, Aratuslaul, Greetake vokil, Rändaja* jne. Laulavad suursugu asjaarmastajad; ja need ei ole vananenud.

Hindamine: Milline sügav elamus! On tunne, nagu oldaks haaratud mingist nägematust uneriigist. Haldjad tantsivad painduvail sammel, Varjud hõljuvad õhus.

Ülalpidamine kuulates: Olles kitsamas ringis nõjatatagu end aknale, kui võimalik — sarnasele, millest paistab järv. Seltskonnas näidatagu tasast, vaikist liigutust. Silmad olgu märjad tagasihoidud pisarast.

Schumann (Robert). Väga äritav, kuigi alati mitte arusaadav. Temast räägitagu kui mõistatusest ja mõeldagu, et kõigest mitte arusaades, viga ei seisa temas, vaid meis endis, kas me ei ole harjunud teda kuulama ning seetõttu temasse süveneda ei suuda.

Tähtsamad teoksed: Arvutu hulk klaveripalasisid. Väga tähtsad sinfooniad, Karnevaal, Lastestseenid. Tema töid kuulatakse kõigis kontsertides, teda mängib iga arenenud pianist.

Hindamine: Haruldane! Tähelpanu vääriline side. Vaata, kuidas kõik korraga selgib!... Selle muusika juures peab mõtlema märtsi- ja kevadõuduste pääle, ehk ka vaese Ofeelia pääle, kes katkestades oma hulumeeleid jutte, algab üht magusat laulu.

Ülalpidamine kuulates: Ainult mitte niiti käest lasta, siis ei leia seda enam! Ehk vähemalt nii näidata, nagu ei kaotaks seda.

Thomas (Ambroise). Veel kisuvad tema pärast teadlased ja ei jõua otsusele. Rõhutage ikka tema talenti! Tal on tõsine anne.

* Pariisis. Tlk.

Tähtsamad teoksed: *Sveöö unenügu*. *Mignon*. *Hamlet*. *Sveöö unenügu* — väga ilus! Ei mängita ainult enam... Mikspärast mitte?... *Mignonil* on alati edu. — *Hamlet* on natuke puine. — Kuid sellepääle vaatamata lugupidamise vääriiline teos. Mitte unustada, „lugupidamise vääriiline,“ kui teie sellest ka midagi aru ei saa.

Hindamine: Oo, see *Mignoni* gavott! Neil õige peenikest juuksekiudu ühte palmitud. Üks mitte midagi, mitte midagi, kuid ometegi vaimustav. Tuleb tung ise kord midagi sarnast teha. — Ja siis see kevadpidu *Hamletis*!... On tunne, kui puhkeks pungad!... Ning siis see rootsi ballaad!... Aaaah!

Ülalpidamine kuulates: Mürisev kiiduavaldu! On moodi läinud Thomas muusikat armastada ja seda valjusti kuulutada.

Verdi (Giuseppe). Võite öelda, et teie enne *Ailata* ilmunud teokseid häämeelega kuulaksite väntorelil. Aga siis on juba küllalt. *Ailast* pääle deklameerige igasugustes mõeldavates vormides: Olen täis imetlust!

Tähtsamad teoksed: *Trubaduur*. *Traviata*. *Rigoletto*. *Don Carlos* jne. Ja siis muidugi *Aida*. Pariisis kuulatakse teda vähe. Patti elustab neid teokseid, kui ta on läbisõidul. Kuid tegutsetakse ainult tema pärast... Ja see on nii muuseas Proua Krauss on suurepäraline *Aida*.

Hindamine: Mis *Ailasse* puutub, siis olen ma täis imetlust ja nimelt kestvalt. Kõik muu plirin, plärin, aastalaada muusika. Üks tohuvabohu. — Kui teie seda nõu võtate, peetakse teid alati tubliks asjatundjaks ja olete seega päästetud.

Ülalpidamine kuulates: *Aida* juures käed õhus ja kõva kisa! Kõige muu puhul... Puah! Pöh! Fi!!!

Veber (Carl Maria von). Sakslased leiavad ta igava olevat ja jälavad meile*) ning meie imetleme teda... Hal imetlege aga kaasa, see on nii odav!

Tähtsamad teoksed: *Nõiaküti*. *Euryanthe*. *Oberon*. *Nõiaküti* antakse operis balleti eel. Hundikuristik on üks meie ilusamatest dekoratsioonest.

Hindamine: Väga... väga romantiline! Ja, see on sõna, mida otsisin. — Ja see tema valss! Puhas kevad... Ning *Agathe* suur aaria!... Imeilus! Jätsin nimetamata jahimeeste koori, sest et see nii tuttav on: sellepärast kuulatakse seda ikka jälle häämeelega.

Ülalpidamine kuulates: Püütagu enesel võimalikult auväärt seisak pidada ja hoitagu naabri poole pööramast küsimusega: „Millal algab ballet?“

Vagner (Richard) Prantslasena põlgate teda ta isamaalsuse pärast. Kuulajana oleneb ära sellest, kui palju te välja kannatate.

Tähtsamad teoksed: *Rienzi*. *Tannhäuser*. *Lohengrin*. *Nibelungid*. Kuna anderikka germaanlase teokseid teatrites ette ei kanta, hõrutakse neid konsertidel, tarvitades ilusamaid kohte.

Hindamine: Ma ei haara selle järele. Tunnistan üles, et see mulle väga ämaraks jääb. Kindlasti seisab viga minus. Minu kõrvad teevad mulle haiget. Taevas! usun, et ma kurdiks jään.

Ülalpidamine kuulates: Ära minna.

Tõlkinud E. S.

*) Prantslastele, Tlk.

Kontsertide ülevaade.

Päälinna muusika hooaeg algas „Estonia“ sinfoonia orkestri kontserdiga, mis korraldati „Estonia“ teatri- ja kontsert-hoone 10 aastase avamisepäeva mälestuse puhul. Eeskava sei-

sis koos eesti helitöödest ja pakkus palju uusi- seid; esimesel kohal A. Lemba sinfoonia № 2. Nimetatud töös leidub palju huvitavaid silmapilke ja ilusat muusikat, kuid, nagu tuttav, ei ulata A. Lemba luulelend mitte väga kõrgele, mille tõttu see helitöö vaevalt üldises muusika- kirjanduses omale kohta suudab omandada. Meie oma muusika kirjandusele jääb see aga kenaks kaunistuseks.

Huvitavam ja sinfoonilisem oli A. Kapp'i sinfooniline prelüüd ning Heino Elleri kaks orkestri pala — „Sinfooniline Scherzo“ ja „Koit“, kuna iseäranis üllatas Juhan Avik oma kantaadiga „Kodumaa“ — soolo, koori ja orkestrile. Kontsert jättis hää mulje järele ja oli ilusaks sissejuhatajaks käesolevale hooajale.

Muusika keskkohaks püsib, nagu varematal aastatel „Estonia“, kus igal nädalal üks sinfoonia- ja üks rahvakontsert „Estonia“, sinfoonia orkestri poolt toime pandakse.

Sinfoonia kontserte on senini neli olnud, õige mitmekesise eeskavaga; kolm nendest „Estonia“ alalise juhi K. Kulli juhatusel, kuna neljandal kontserdil külalisena soome tähtsam helilooja ja muusika tegelane, professor R. Kajanus esines. Viimase kontserdi eeskava oli selle tõttu tervelt meie vennasrahva helitöödele pühendatud ja avaldas kõigeparemat muljet arvurikka kuulajate kogu pääle.

Senini ärapeetud kontsertidest oleks üleval nimetatud „Eesti“ ja „Soome“ helitööde õhtud kõigetähtsamad sündmused meie muusikaelus.

Peab kurbusega konstateerima, et sinfoonia kontserdid endisel viisil rahva poolt vähe osavõtmist leiavad, kuna ometi need meil terves Eestis kõige paremad ja tähelepanu vääri- lised oma eeskavade kui ka ettekande pooldest on.

Külalistena võisime soome meestekoori „Laulumiehet“ tervitada, kes kahe kontserdiga „Estonias“ esines, ja kelle ettekanded vaimustud vastuvõtmist leidsid. Peab tunnistama, et see meestekoor tõesti hää pakub oma ilusa väljavalitud hääle materjali tõttu ja kunstiliselt väljatöötatud ettekande viisiga.

Meie oma laulukoorid ei ole veel elu avaldanud, pääle „Estonia Muusika Osakonna“ koori, kes juubeli kontserdil J. Aviku kantaa- dis „Kodumaa“ tegev oli.

Iseseisvate kontsertidega on senini eesti kunstnikkudest esinenud kontrabassi mängija Ludvig Juht ja baritonilaulja A. Arder.

Esimene teeb imetükke oma hiigla mängu- riista pääl, kuid kahju sellest suurest energiast, mida Juht selle riistale ohverdab, kuna kontra- bassi koht ikkagi pääasjalikult orkestris on.

A. Arder on tähelpanuväärt lauljaks kujunenud oma hääle kui ka muusikaalsuse poolest; temast võib palju loota.

Nimetan noore algaja baritonilaulja K. Soansi kontserti, kuid temal on veel vara iseisivate kontsertidega esineda, — puudub kool ja muusikaline tasapind.

Väljastpoolt kunstnikkudest esines vene tenorilaulja D. Smirnov suure eduga oma kontsertidega ja „Estoonia“ ooperis Fausti, Germonti (Traviata) ja Hertsogi (Rigoletto) osades.

Imelikul viisil meelitavad võõrad palju rohkem päältkuulajaid kokku, kuna meie oma kunstnikud pooltühja saali ees peavad mängima ja laulma.

Ei või ütelda, et võõrad igakord meie oma kunstnikkudest paremad on, kuid nähtavasti käib meie seltskond enam moodipärasest kontsertides, kui tõsiste kunsti harrastajatena.

Nimetamiseväärt oli noore viulikunstniku Raja Feinsteini kontsert, kes meie kõrgema muusikakooli õpilane ja kaks viimast aastat Berliinis edasi töötanud.

Sellest noorest neiust, kellel ülihädad anded, kujuneb aegamööda esimese järgu viulikunstnik välja.

Sinfoonია kontsertides esinesid solistidena pr. Einer, hr. Ots ja hr. Viitol (juubeli kontserdis), siis Raja Feinstein, ungarlane prof. Geza v. Nagy, cellokunstnik Raimund Bööcke ja viimases kontserdis noor soome klaverikunstnik Ilmari Hannikainen.

Prof. Nagy tutvustas meid mõnede ungari helilooja töödega, kuna Hannikainen soome helilooja Selim Palmgreni teoksega „Metamorphoses“ esines.

Hannikaise kohta peab ütleva, et see üks valminud klaverikunstnik on: tema üllatas kuulajaid oma peene kunstilise ettekandega, suure jõuga ja suurepäraliselt arenenud tehnikaga.

Oleks huvitav seda kunstnikku iseseisvas kontserdis kuulda.

mi-la.

Eesti rahvaviisid

on Soomest Tartu ülikooli saadetud, kus need enne väljaandmist sellekohase komisjoni poolt veel läbi vaadatakse. Nagu teada, korraldas ja süstematiseeris rahvaviise alguses soomlane Armas Launis, kes oma tööga lõpule on jõudnud.

Tartini „Kuradisonaat“.

Nimetatud tööd kutsutakse ka „Kuradi trilleriks“ — „Le Trille du Diable“ selles esineva paarik-trilleri pärast. „Kuradisonaadi“ tekkimise kohta räägitakse, et Tartiniile Assisi kloostri elades ühel ööl unes elav kurat end

ilmutas, kellega ta lepingu tegi. Hirvitades Tartini kunsti üle, haaras kurat tema viiuli ning mängis nii imeilusa sonaadi, et ka kõige julgem fantaasia lend seda leidnud ei oleks. „Olin nii kaasakistud, nõiutud,“ jutustab Tartini pärast, „et mul hing peatus ja kui ma ärkasin, haarasin oma viiuli järele, et vähemalt üht osakestki unes kuulnud helidest kinni pidada. Asjata! Mida ma sellest üleskirjutada võisin, on kõige parem, mis ma üldse elus teinud olen, aga vahe sellest tõusnud „Kuradisonaadi“ ja tema algteokse vahel on nii suur, et ma oma pilli lõhkunud ja jäädavalt muusika enesest heitnud oleksin, kui oleks võinud loobuda naudingust, mis see mulle pakub.“ Tartini ise armastas seda sonaati nii, et see tema toas seinal vastu ust rippus. Sonaat on ilmunud paljudes väljaannetes ja on veel tänapäev viiuli virtuooside armsam kontserdipala.

Naljaks.

Klarnett võtab vale noodi. Dirigent pöörab mängija poole: „Mis noot teil peab sääl olema?“

„Si ?“

„Aga missugune klarnett?“

„Puust“.

Algaja viiulnik kannab Mendelssohni kontserdi õige halvasti ette. Poodiumi alt, millel ta esineb, kostub vahetevahel mingi nagin ja põksumine, kuulamist eksitav eriti pianissimo kohal. Üks puublikumist pöörab enda naabri poole:

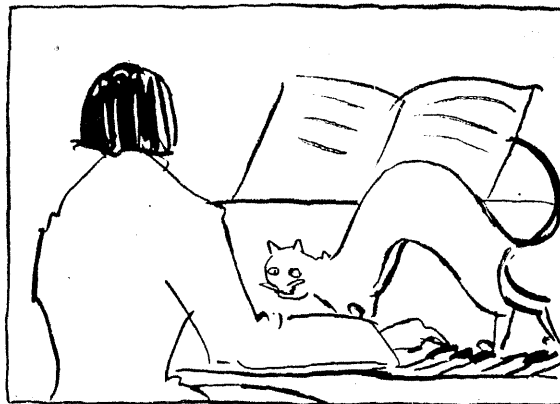
„Milline korralagedus! Mis teie arvate, millest see põrgu nagin küll tulla võib?“

Küsitu vastab hajameelselt:

„Põrgu nagin see küll ei ole. See on ainult Mendelsoni vaim, kes sääl praegust vaevleb.“

Kassi teemad.

Peet Ateni karrikatuur.

Fr. Chopin elas lähemas sõpruses prantsuse naiskirjaniku George Sand'iga (õige nimi Dudevant), kes loomu poolest väga mehelik oli ja Chopini tema õrnatundlikkuses tihti haavas. Ühel suvel elasid nad Itaalias ühes villas. Et Chopin kassi väga armastas, viskas George Sand kord kiusamiseks kassi villa teise korra päält aknast alla. Chopin hakkas nutma. Muidugi oskas kass nii kukkuda, et midagi ei juhtunud ja tuli vähe aja pärast tuppa tagasi, hüppas Chopini ette klaverile ning kõndis tasa üle klaveri mustade avamite (klahvide). Chopin haaras kassi „motiivist“ kinni ja lõi kompositsiooni: „Vals mustadel avamitel.“

Samuti on ka Scarlatti kirjutatud ühe „Kassifuuga“.

Tegev toimetaja **Eduard Visnapuu**. Vastutav toimetaja ja väljaandja **Artur Kapp**. Kirjastus **O.-Ü. „Esto-Muusika“**.

J. & A. Paalmann'i trükk. Tallinnas, V. Karja tän. 12.

Moodi ja salongtantsude tunnid

Balleti artist

S. N. INSAROV

Ühesandmine ja teateid saab V. Brokusmägi Nr. 2, kort. 1
ehk telefon 16-30

Tunnid gruppidele igapäev õhtul ja üksikutele igal ajal.

Eeskavas on viimased Pariisi ja Berliini uudised: Java dance, Tango Milango, Polka Argentina, Schimmy, Schimmy Fox, One-Step, Valse Boston, Fox-trot ja teised.

Igas tantsus uus pas ja näidatakse kõige viimaseid elegantseid tantsu manereid.

Hooaja jooksul peetakse salongtantsude võistlus auhindade jagamisega

Уроки модн. и салон. танцевъ

Арт. бал.

С. Н. ИНСАРОВЪ

Запись и справки: Малая Брокусова гора № 2, кв. 1
и по тел. 16-30

Уроки ежед. груп. вечеромъ и отдѣльно во всякое время.

Въ прогр. входятъ послѣд. новости Парижа и Берлина: Java dance, Tango Milango, Polka Argentina, Schimmy, Schimmy Fox, One-Step, Valse Boston, Fox-trot и др.

Во всѣхъ танц. новые рас и показыв. сам. послѣдняя эlegant. манера танцевать. Въ теченіи сезона будутъ турниры салон. танцевъ съ выдачей призовъ

Kala-Konservi Tööstus

Th. Sepp

Soo tän. Nr. 4. Tel. 16-54.

Kõrges häduses
Tallinna kilu ja
õlisprottisid
saadaval igal ajal

EESTI KLAVERI VABRIK „ASTRON“ A.-S.

TARTUS, Aia tän. 67.
Kõnetraat 4-68.

Juhatus: TALLINN, Lai tän. 34.
Kõnetraat 10-24.

Kõrgema väärtusega
PIANIINOD
GRAMMOFONID

1923 a. kolm kõrgemat auhinda
— kuld auraha — poole aasta
jooksul.

KLAVERITE PARANDUS.

O.-Ü.

„ESTO-MUUSIKA“

TALLINN, Lai tän. 34. Kõnetr. 10-24.

Noodid ja nende kirjastus,
Tiivklaverid,
Pianiinod,
Muusikariistad ja nende osad.

Ainuesitused Eestis:

C. BECHSTEIN, tiivklaverid ja pianiinod.
STEINWAY & SONS, Nev-York, London, Hamburg,
tiivklaverid ja pianiinod.
JUL. HEINR. ZIMMERMANN, Leipzig, muusikariistad.
Eesti Klaverivabrik „ASTRON“ A.-S., Tartus,
tiivklaverid ja pianiinod.

Mida pakuvad ajakirja „ROMAAN“ senised 15 romaani?

Ameerika naiskelm.

Lõbusal toonil jutustatud Ameerika juhtumiste-otsija neuu elu: põnev romaan.

Ameerika nisuväljalt.

Euroopa väljarändajad, kes pole harjunud raske võitlusega oma elu eest — töös ja reisul. Juhtumiste-otsijad ja töölustilised — mõlemad on siin esitatud.

Haaremi võre tagant.

Hommikumaa salapärase elu ja karmid kombed. Üle teiste paistab silma noore Euroopa ohvitseri kuju, kes armastab muhameedlase tütar.

India hauasammas.

Kauge tarkusemaa loodus, ilu ja rikkus esinevad selles romaanis sädelevalt ja pillavas uhkuses. Filmina tuntud suurteos.

Kui mina kuningas oleksin!

Hulgus, rõõvel, mõrtsukas, naistemeelitaja — seda kõik on François Villon, kes on aga ühtlasi ka prantsuse esimene kunstlaulik.

Kullikisa.

Insener Barra saladuslik leidus; selle varjamine, röövimine ja päästmine. Kriminaalromaanide autori Sveen Elvestadi üks paremaid juttudest.

Laane laul.

Armastus sugulaste vahel, mis areneb lõpuks suurriks ja meeldivaks õnneks. Selle romaani poolt räägib asjaolu, et ta minevaastasel ankeedil tunnistati meie lugejate poolt kõige paremaks jutuks.

Lutsiferi silm.

Surmav fotograafia-kunst, millega hävitatakse suur anarhistide-kommunistide röövsalk. Ülesleidjaks on endine Vene suurvürstinna, kes sellega kätte maksab oma isa piinad.

Must täht.

Nagu Robinson Crusoe lugu vanasti, niisama mõjub praegusel ajal Must täht. Mitte üksikul saarel, vaid vangimaja katusel tuleb inimesel end toita ja katta. Tuntud kinofilm.

Pime Geronimo ja tema vend.

Venna süü läbi on Geronimo oma nägemise kaotanud. Vend hoolitseb ta eest — selle pimedat mängumehest-kerjuse eest. Nii rändavad nad mööda maad. Siin sünnib kohutav arusaamatus vendade vahel.

Punasel Kaldal.

Saksa randlaste elu. Täis armastust ja viha. Ilusad looduse-kirjeldused vahelduvad elava sündmustikuga. Suure osavõtu osaliseks saanud filmina „Rekordis“.

Russalka.

Kes ei tunne samanimelist mälestussammast Tallinnas. Esimest korda Eestis tõstetakse kate selle laevaõnnetuse loolt. Vene ajal keelatud kirjanduse hulka kuulunud romaan.

Saare õpetaja.

Noor õpetaja usub oma Jumalasse ja tahab luua üksikul saarel kalurite hulgas jumalariiki. Kuid tekivad arusaamatused. Armastus ja mõjuvad loodusekirjeldused teevad sellest jutust ühe kirjanduslikuma romaani.

Vanne.

Oma ausõna ohver — nii on selle romaani õnnelik õnnetu. Läbi kõitva sündmustiku jälgib igauks põneva huviga kangelase hingepeena avaldusi.

Väike-Hvammur.

Kaugel Islandi saarel elavad inimesed sama vaikist ja vähenõudlikku elu, kui meilgi kodus. Ka siin kasvavad vaiksest ümbrusest suured ja ülendavad tundmused, kuid räägib ka samati ainelikuse keel.

Nr. 18 algab uus romaan: „ARMASTUSE OKASTEL“

Autoriks on „Laanelaulust“ tuntud **H. Courths-Mahler.**

„ROMAAN“i tellimishinnad on järgmised:

1923 aasta peale (24 Nr.) Mrk. 750.—	kuu peale (2 Nr.) Mrk. 80.—
1/2 aastat (12 Nr.) Mrk. 400.—	Üksiknumber Mrk. 40.—
1/4 „ (6 Nr.) Mrk. 225.—	

Samad hinnad maksavad ka 1924. aastal.

Eestikeelsed grammofoni plated

müügile jõudnud.

Eeskava:

Puhkpillide orkester; meestekvartett — Trautvach, Ots,
Tinn-Fellinski, Hansen; segakvartett — Laur, Kausi,
Wassermann, Teder; segakoor; soolod — Lüdig-Sinkel,
Masing-Grünberg, Ots, Viitol, Hansen, Pinna.

En gros — en détail.

Tormolen & Ko.

Jaani tän. 9, 2.
Telefon 15-02

O.-Ü. „Esto-Muusika“

Lai tän. 34.
Telefon 10-24

Asutatud 1873 a.

EUGEN BRANDT

MUUSIKARIISTADE KAUPLOS

TALLINN, PIKK TÄN. Nr. 29. POSTKAST Nr. 91.

Pianinos
von
Römhildt - Weimar

Kunstwerke allerersten Ranges
12 goldene Medaillen und 1. Preis
von Liszt, Bülow, d'Albert wa
empfohlen. Anerkanntschreiben
Theilen der Welt.

Kõige suurem ja täielikum noodiladu Eestis, igasugune muusikakirjandus, niisama alati
ladus rikkalikus valikus.

Kõige paremini väljatöötatud:

**Viitolid, celloid, mandoliinid, gitarrid, bala-
laikad, tsiterid, puust ja metallist puhkpillid,**
nagu: flöötid, klarnetid, kornetid, altosarved, tenorsarved, baritonid,
bassid, tuubad, trummid, tamburiinid jne.

Igasugused muusikariistade tarbed, alati värsked keeled
1-a häduseses kõigauguste koelpillidele.

Järgmistele ilmekuulsate firmade

ainuesitaja Eestis:

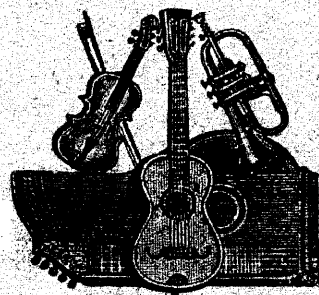
RUD. IBACH & SOHN, BARMEN.

RÖMHILDT, WEIMAR

tõsine päri klaveritehituse kumatis,
võistluseta väljatöötamisviisi poolest.

...istellimised täidetakse ruttu ja korralikult.

Ladus puuduv kirjandus muretaetakse ::
kreipärimistele saateraha juurde lisada.

G. F. BELJAGIN'I

TEE

HIINAST IMPORTEERITUD,
KÕRGES HÄÄDUSES,
AROOMILINE

Etikett Kaub.- ja Tööstusministeeriumi
poolt kinnitatud

KAUBANDUSKONTOR

G. F. BELJAGIN, TALLINNAS

TURG Nr. 1, KÕNETRAAT 4-81